

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

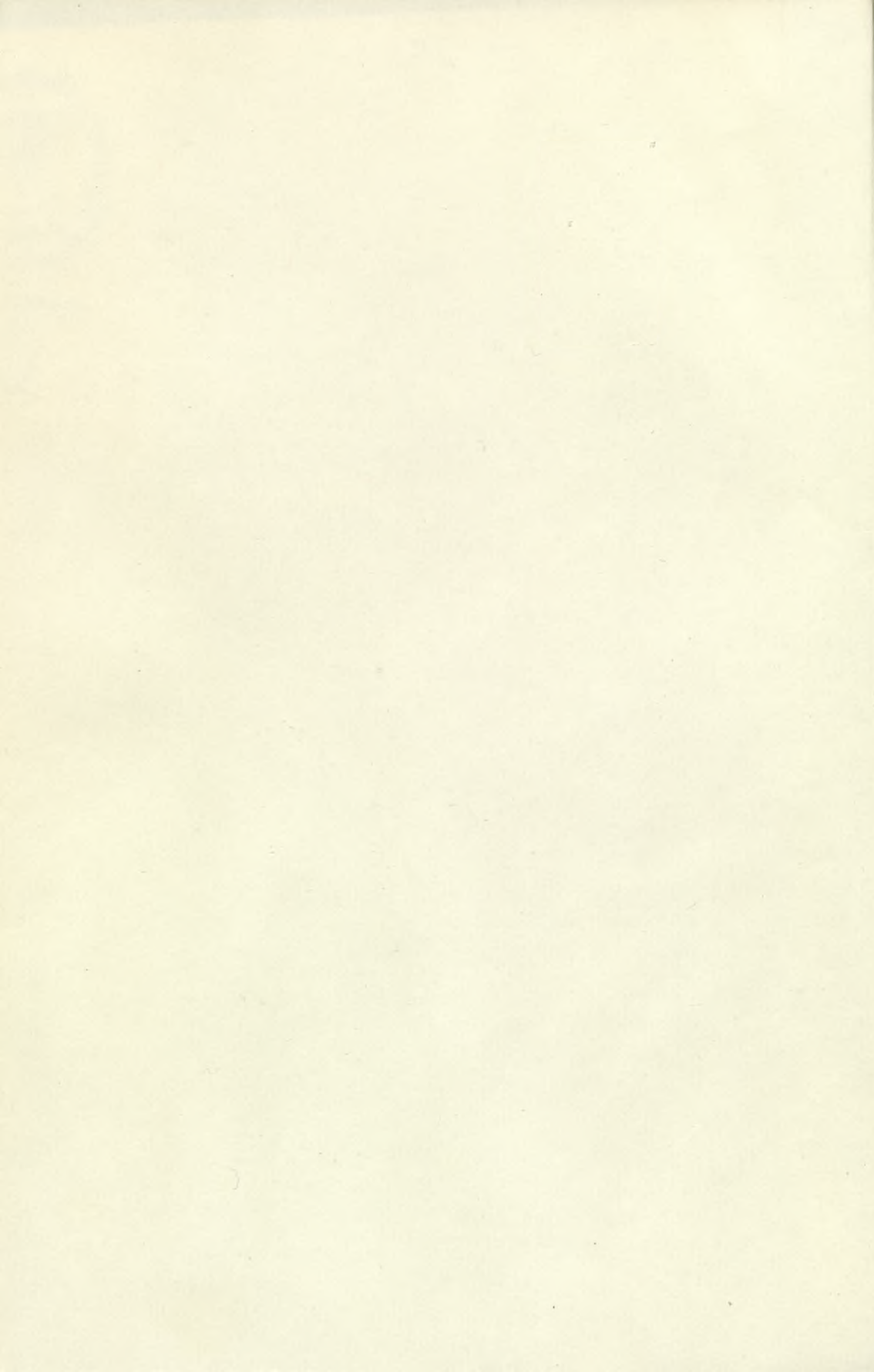
REF.

01-c
SOS

Centralbiblioteket

Ref.
O1-c
SOS

Ref. mag.

*Skript
Fv.
Tidkr
Di (P)
93.7*

SVERIGES OFFICIELLA STATISTIK
SOCIALSTATISTIK

LÖNER OCH LEVNADSKOSTNADER
VID TROLLHÄTTE KANALS OMBYGGNAD

SAMT

INOM DÄRMED JÄMFÖRLIGA ARBETSOMRÅDEN

AV

K. SOCIALSTYRELSEN

SÄRTRYCK UR SOCIALA MEDDELANDEN 1914

STOCKHOLMS
STADS-BIBLIOTEK

STOCKHOLM
KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER
1914
[140217]

~~STOCKHOLMS
STADS-BIBLIOTEK~~ 13

Centralbiblioteket

Ref.
Oi-c
SOS

Löner och levnadskostnader vid Trollhätte kanals ombyggnad samt inom därmed jämförliga arbetsområden.¹

Inledning.

1. Undersökningens planläggning.

Med anledning av K. Vattenfallsstyrelsens skrivelse den 28 februari 1914 har K. Socialstyrelsen låtit genom sin byrå för socialstatistik verkställa en undersökning, huruvida sedan den tidpunkt, då timlönerna för de vid Trollhätte kanals ombyggnad anställda arbetarna senast fastställdes eller den 21 januari 1913, de ekonomiska konjunkturerna och förhållandena på arbetsmarknaden medfört höjda löner inom jämförliga arbetsområden, ävensom i vilken utsträckning under denna tidsperiod stegring av varupris och levnadskostnader ägt rum.

De av ifrågakommande utredning föranledda arbeten hava, under vederbörande byråchefs inseende, närmast handhåfts av förste aktuarien Bertil Nyström, vilken jämväl utarbetat föreliggande redogörelse.

För undersökningens planläggning har Styrelsen rådfört sig med representanter för såväl Vattenfallsstyrelsen och ifrågakommande arbetargrupper som ock vissa inom jämförliga arbetsområden verksamma ämbetsmyndigheter och organisationer. Vid förberedande överläggningar hava sålunda på inbjudan närvarit överingenjören G. Malm och arbetschefen A. Ekwall (K. Vattenfallsstyrelsen), disponenten vid A.-B. Skånska cementgjuteriet E. Hjorth (Centrala arbetsgivareförbundet), ingenjören T. Sundgren (Sveriges verkstadsförening), kaptenen C. af Klintberg (Svenska väg- och vattenbyggarnas arbetsgivareförbundet), herr Fr. Aarnseth (Svenska väg- och vattenbyggnadsarbetareförbundet), herr G. Björklund (Svenska träarbetareförbundet) och herr J. E. Johansson (Svenska metallindustriarbetareförbundet). Därjämte hava vissa för undersökningens planläggning erforderliga upplysningar inhämtats från K. Järnvägsstyrelsen och chefen för Stockholms stads gas- och elektricitetsverk.

2. Utredningens omfattning och primärmaterialets införskaffande.

Då Vattenfallsstyrelsen vid sina olika arbetsföretag avvägt lönevillkoren efter enhetliga grunder och med hänsyn tagen till levnadskostnaderna å orten, har undersökningen utsträckt till att omfatta ej blott Trollhätte kanals om-

¹ Framhållas må, att förevarande utredning överlämnades av K. Socialstyrelsen till K. Vattenfallsstyrelsen den 20 maj 1914, varför densamma är grundad endast på före nämnda tidpunkt tillgängligt statistiskt o. a. material.

byggnad [linjen Vänersborg—Göteborg (Lilla Edet)] utan även kraftverksbyggnaderna vid Älvkarleby i Dalälven samt vid Porjus i Lule älv.

Vad sistnämnda arbetsplats beträffar, har givetvis behörig hänsyn tagits till där rådande säregna förhållanden, särskilt arbetsledningens möjlighet att å denna i en obygd belägna arbetsort så gott som fullständigt reglera tillförsel- och prisförhållanden.

För utredningens verkställande hava erfodratts huvudsakligen tvenne slag av uppgifter, nämligen angående dels *löner* och dels *levnadskostnader* för hörande arbetarkategorier.

Av *lönestatistiska uppgifter* förefunnos inom Socialstyrelsen redan tillgängliga vissa data, som voro att hämta från den där förefintliga samlingen av kollektivavtal. Dessa voro dock för ändamålet otillräckliga, dels enär vid statens affärsdrivande verk och andra allmänna arbeten för fastställande av personalens arbetsvillkor i regel användas andra former än kollektivavtal, dels och framför allt därför, att dylika arbetsprislister endast angiva lönesatsen för en viss tidsenhet, icke den faktiska löneinkomsten under ett bestämt tidsrum. En del uppgifter av sistnämnda slag voro visserligen att hämta från vissa utredningar, anordnade i samband med de förhandlingar, som förts för biläggande av arbetskonflikter vid Trollhätte kanals ombyggnad hösten 1912 och nyåret 1913, ävensom vid Untraverken sommaren 1913. Såsom i främsta rummet tillkomna för att belysa särskilda tvistefrågor och dessutom ej avseende samma tidpunkter hava dock ifrågavarande undersökningar icke befunnits fullt lämpade att läggas till grund för förevarande mera allmängiltiga löneutredning.

Denna har sålunda i huvudsak måst grundas på för ändamålet särskilt införskaffat material, avsett att i första rummet möjligast detaljerat belysa löneförhållandena för Vattenfallsstyrelsens arbetspersonal samt för de arbetare, vilkas villkor kunde antagas närmast överensstämma med denna, nämligen Järnvägsstyrelsens banbyggnadsarbetare samt arbetarna vid Stockholms stads gas- och elektricitetsverks under byggnad varande kraftstation vid Untra i Dalälven, i omedelbar närhet av Vattenfallsstyrelsens motsvarande anläggning vid Älvkarleby.

De upplysningar, som inhämtades rörande lönebokföringen vid ifrågavarande verk, gävo dock vid handen, att man härvidlag f. n. måste eftergiva en av huvudfordringarna på en rationell lönestatistik, nämligen att denna grundas på detaljerade uppgifter rörande arbetstid och arbetslön för varje enskild arbetare. Den av verken själva förda lönestatistiken är egentligen endast en produktionskostnadsstatistik, i det den meddelar arbetspriset per timme (dag) för olika arbetargrupper, beräknat på grundval av månatligen inhämtade uppgifter rörande utgjorda arbetstimmar (-dagar) och utbetald arbetslön. För taxeringsändamål bokföres vanligen därjämte varje enskild arbetares löneinkomst, men sakna dessa uppgifter varje anteckning om, för huru många arbetstimmar avlöningen utgör gottgörelse. Att, såsom Socialstyrelsen anhållit, i sistnämnda avseende komplettera dessa uppgifter åtminstone för de på grund av arbetsstyrkans rörlighet relativt fåtaliga ar-

betare, som hela året haft sysselsättning inom samma yrke, visade sig endast möjligt för ett mindre antal av dem, enär resp. dagsverkslistor icke alltid kunde återfinnas och deras sammanställning och summering visade sig mycket tidsödande. Därjämte befanns icke möjligt att erhålla arbetstiden exakt fördelad på ordinarie och övertid samt arbetsförtjänsten på tidlön och ackordsbetalning. På grund av dessa och andra skäl har den arbetaravlöningsstatistik, som i det följande meddelas från ovan nämnda verk, icke kunnat bliva så upplysande och pålitlig, som varit behövt.

På samma sätt förhåller sig även ifråga om lönestatistiken rörande den enskilda väg- och vattenbyggnadsverksamheten, för så vitt denna är samlad inom Svenska väg- och vattenbyggarnas arbetsgivareförbund av Svenska arbetsgivareföreningen, i det att för äldre år endast föreligger en månadsstatistik över timförtjänster för olika arbetarkategorier. Däremot har fr. o. m. år 1914 upplagts en individualstatistik, vilken, om den programenligt fullföljes, torde komma att fylla mycket höga krav ur socialstatistisk synpunkt.

Vad beträffar lönestatistiken inom övriga jämförliga arbetsområden, föres vid Stockholms stads byggnadskontor statistik över arbetsförtjänsterna vid de kommunala gatu- och byggnadsarbetena, men gäller om denna i huvudsak vad ovan yttrats angående de statliga verkens statistik.

För den privata husbyggnadsverksamheten saknas fullständigt egentlig lönestatistik, varför Socialstyrelsen här nödgats komplettera kollektivavtalens uppgifter om arbetstid och arbetslön genom rundfrågningar hos arbetsgivar- och arbetarorganisationer samt enskilda byggnadsfirmor.

Samtidigt med att det för utredningen nödiga lönestatistiska materialet på detta sätt införskaffades, inhämtades jämväl de för *levnadskostnadsundersökningen* nödiga prisstatistiska data. Till Socialstyrelsen insändas sedan lång tid tillbaka månatligen av dess ombud uppgifter angående livsmedelspris i ett 40-tal svenska städer och stadslänkande samhällen. I närheten av Trollhättan ligga av dessa orter Vänersborg, Borås och Göteborg, medan Gävle, Uppsala och Stockholm äro belägna ej långt från Älvkarleby. Enär emellertid motsvarande upplysningar erfordrades för själva undersökningsorterna, anmodade Socialstyrelsen vederbörande kommunalnämndsordförande att enligt särskilt formulär avgiva uppgifter angående prisen för livsmedel, bostäder och privat inackordering i Älvkarleby och Trollhättan omkring 1 april vart och ett av åren 1912, 1913 och 1914. Vad livsmedelsprisen beträffar, kontrollerades de så erhållna upplysningarna därigenom, att ett större antal matvaru- och specerihandlande å dessa orter, vilka på sin tid lämnat prisuppgifter till ovanberörda tidigare utredningar angående Trollhätte- och Untrakonflikterna, efter anhållan av Socialstyrelsen meddelade, vilka prisförändringar ägt rum sedan ifrågavarande tidpunkter. Beträffande bostadshyrorna erhöles synnerligen god kontroll genom bearbetning av de uppgifter rörande samtliga lägenheters storlek och hyrespris, vilka avgivits vid den allmänna bostadsräkning, som i slutet av år 1912 anordnats i Älvkarleby och ett år senare i Trollhättan. Vad Porjus beträffar, har ingen särskild

utredning av levnadskostnaderna ansetts behöflig, då därstädes ingen fri prisbildning äger rum vare sig på bostäder eller på livsmedel, enär arbetarna så gott som uteslutande äro hänvisade att taga bostad i de genom Vattenfallsstyrelsens försorg uppförda och mot bestämd avgift upplåtna baracker, samt då handlandena helt bero av arbetsledningen med avseende på tomt-upplåtelser och järnvägstransport, varför de kunna förpliktas följa en av arbetschefen i förening med köpmannaföreningens ombud i Gällivare uppgjord varuprislista, upptagande de å sistnämnda ort gängse detaljprisen.

Den på detta material grundade utredningen sönderfaller i två huvuddelar, av vilka den ena avser att fixera lönenivån inom väg- och vattenbyggnadsbranschen och därmed jämförliga arbetsområden samt ange dess förskjutningar från januari 1913 till april 1914, den andra att undersöka, vilka förändringar i livsmedelspris och bostadshyror ägt rum under nämnda tidsperiod.

Löner och levnadskostnader vid Trollhätte kanals ombyggnad samt inom därmed jämförliga arbetsområden.

I. Lönenivån och löneutvecklingen.

1. Arbetargrupper.

Den osäkerhet och de stridiga meningar, som nästan alltid göra sig gällande, när det är fråga om jämförelser mellan löneförhållandena inom olika näringsgrenar, sammanhånga i regel med svårigheten att avgöra, om sammanställningen verkligen avser pris för arbeten, som utföras under likartade förhållanden och kräva samma mått av skicklighet och kroppskrafter. Vill man i förevarande utredning söka undvika denna felkälla, måste första uppgiften bliva att undersöka, vilka olika arbetarspecialiteter förekomma inom väg- och vattenbyggnadsbranschen och särskilt vid Vattenfallsstyrelsens ovan nämnda arbeten, ävensom att klarställa, med vilka slag av arbeten de olika arbetargrupperna huvudsakligen sysselsättas.

Vad *statens kanalombyggnads- och kraftverksarbeten* beträffar, kan huvudmassan av arbetare sammanfattas under beteckningen jord-, berg- och transportarbetare. Av dessa utföra jordarbetarna schaktningsarbeten antingen för hand eller medelst grävmaskin samt besörja den uppgrävda jordens bortskaffande medelst skottkärror eller decauville-materiel. Vid dessa sistnämnda arbeten biträdas de av transport- och diversearbetarna, vilka användas till lossnings- och lastningsarbeten samt i allmänhet som hantlangare på byggnadsplatsen. Jordarbetare tjänstgöra stundom även som bergarbetare, men i regel anses en viss yrkesutbildning erforderlig för dessas mera ansvarsfulla arbete, vilket består i borrhning (för hand eller med maskin) och sprängning såväl i öppna bergschakt som i tunnlar. I ännu högre grad är detta förhållandet med gråstensmurarna, som utföra grund- och trumläggningensarbeten, murning av nubbsten, liststen, glacismur

o. d. och därför även måste äga skicklighet i enklare stenhuggningsarbeten. Såsom mera kvalificerade arbetare betecknas jämväl cementarbetarna, som verkställa stålslipnings- och andra finare cementarbeten, medan de med betongblandning och -stampning sysselsätta betongarbetarna i likhet med makadamslagarna äro att anse som vanliga grovarbetare. Så synes jämväl förhållandet vara med muddrings- och pålningsarbetarna, ävensom med skogs- och sågarbetarna m. fl., då av dessa senare endast kräves den vana att hantera såg och yxa, som åtminstone i skogstrakter förefinnes hos så gott som varje arbetare från landsbygden.

Vid sidan av dessa egentliga väg- och vattenbyggnadsarbetare förekomma dock vid kanal- och kraftverksbyggnaderna ett antal i regel yrkesutbildade hjälp- och specialarbetare. En del av dem deltaga i de egentliga byggnadsarbetena, såsom stenhuggare, som äro fullt yrkesutbildade att uttaga och hugga byggnadssten m. m., tegelmurare, utförande murning i tegel och klinker, dykare, vilka arbeta under vatten vid byggande av fångdammar o. d., elektriska montörer, vilka uppsätta (och stundom även sköta) elektriska motorer samt hög- och lågspänningsledning, maskinister, vilka besörja skötseln av lok, kompressorer, hissar, kranar och andra arbetsmaskiner, smeder, utförande diverse byggnadssmeden, borrhävsnings o. d., byggnadstimmermän, som uppföra fångdammar, ställningsbyggnader, betongformar, provisoriska skjul, husbyggnader o. d., byggnadssnickare, som verkställa inredningsarbeten i hus och andra snickeriarbeten m. fl.

Av smeder och träarbetare hava ganska många sysselsättning vid de förråd och verkstäder, vilka pläga förefinnas vid dylika stora arbetsföretag i och för tillverkning och reparation av arbetsredskap, byggnadsattiralj o. d.

Frambållas må, att montörer, maskinister, smeder, träarbetare m. fl. i sitt arbete biträdas av särskilda hantlangare, vilka, såsom saknande yrkesutbildning, äro att anse som vanliga grovarbetare.

Under det kraftverksbyggnads- o. d. arbeten kunna uppdelas i en mångfald specialarbeten, vilka kunna överlämnas åt olika arbetargrupper, är vid *järnvägsbyggnader* detta tillvägagångssätt möjligt blott i begränsad utsträckning. Härmed sammanhänger järnvägsbyggnadsarbetarnas större mångkunnighet och mindre långt gående differentiering i specialiteter.

För att kunna utföra en skärning måste sålunda ett arbetslag kunna verkställa såväl jordschaktnings- som bergsprängningsarbete, varav följer, att den vid kraftverksbyggnaderna förefintliga skillnaden mellan jordarbetare och bergsprängare här i huvudsak försvinner. Däremot föras grund- och trumläggare och andra stenarbetare med lägre yrkesutbildning under namn av gråstensmurare till en högre kvalificerad grupp, jämställd med timmermännen. Hit räknas jämväl gruslastare och spårlyftare, vilka bilda de »gropar- och »tipparlag», som besörja den mycket ansträngande tjänstgöringen vid den å slutpunkten av den alltjämt tillväxande banvallen anbragta grus- och rälstippen. Ett tredje slag av dylika ansvarsarbetare, räsläggarna, anses utföra ett så kvalificerat arbete, att de i lönehänseende jämställas med de

vid bygget anställda hantverkarna: stenhuggare, tegelmurare, snickare och smeder.

Vad nu sagts, belyser jämväl det förhållandet, att arbetarkategorierna inom väg- och vattenbyggnadsbranschen ingalunda äro fast avgränsade och utpräglade, enär deras arbetes art och ansvar i hög grad växlar efter förhållandena å varje enskild arbetsplats samt övergång och växling ofta sker mellan de olika kategorierna inbördes. Särskilt är så förhållandet med avseende på de olika slagen av jord- och bergarbetare (jordschaktare, bergsprängare och gråstensmurare) samt träarbetare (slöjdkunniga grovarbetare, timmermän och snickare), något som i viss mån förklarar de från arbetarhåll vid flera tillfällen framställda kraven på lika lön inom vardera av ifrågasatt grupper. Nu berörda förhållanden komma även till synes i den bild av de vid offentliga väg- och vattenbyggnadsarbeten sysselsatta arbetarkategorierna, vilken erhålles genom en sammanställning av de yrkesgrupper, som omnämnas i gällande avlöningsbestämmelser för ifrågasatt arbetsföretag. Gemensamt för dessa är arbetarnas fördelning i tre yrkesgrupper, av vilka grupp I omfattar grovarbetare, grupp II lägre och grupp III högre kvalificerade yrkesarbetare. Hur denna uppdelning genomförts i detalj framgår av följande översikt:

**Trollhättan, Älvkarleby,
Porjus.**

Grupp I.

Jordarbetare, betongarbetare, hjälparbetare (även i verkstad), transportarbetare och diversearbetare.

Grupp II.

Bergsprängare, gråstensmurare, timmermän samt yrkeskunniga järn- och metallarbetare.

Grupp III.

Fullt yrkeskunniga byggnadssnickare med däremot svarande verktygsutrustning och fullt yrkeskunniga smeder.

Anm. I grupp I tillkomma vid Älvkarleby timmermän med lägre yrkesskicklighet, vid Porjus skogsarbetare, varjämte å båda dessa platser stenhuggare tillföras grupp III.

Untra.

Grupp I.

Jordarbetare, transportarbetare, hantlangare, diversearbetare, betonggjutare och träarbetare av lägre yrkesskicklighet.

Grupp II.

Bergarbetare, gråstensmurare, timmermän med högre yrkesskicklighet, yrkeskunniga järn- och metallarbetare samt smeder med lägre yrkesskicklighet.

Grupp III.

Stenhuggare, snickare och smeder med högre yrkesskicklighet.

Statens järnvägsbyggnader.

Grupp I.

Jordarbetare, betongarbetare, pålnings- och mudringsarbetare, bergsprängare, stängselsättare och diverse hjälparbetare åt smeder, snickare, tegelarbetare, montörer samt vid arbetsmaskiner, lastningar och lossningar m. m.

Grupp II.

Gruslastare, tillhörande verkligt »groparlag»; spårlyftare, tillhörande verkligt »tipparlag», gråstensmurare (vanliga stenarbetare såsom trum- och grundläggare m. fl.) och timmermän.

Grupp III.

Stenhuggare (stenarbetare med större yrkesskicklighet), räsläggare, tegelmurare, målare, byggnads- och finsnickare (för-rådssnickare) och smeder (för-rådssmeder).

Förestående talrika och olikformiga arbetarkategorier hava icke lämpligen ansetts kunna användas för en lönestatistik, som skall ligga till grund för

direkta jämförelser, i synnerhet som primäruppgifterna icke möjliggöra en uppdelning av järn- och träarbetare m. fl. i mer eller mindre yrkeskunniga sådana. I stället har, efter samråd med sakkunniga, uppgjorts en för samtliga statens väg- och vattenbyggnadsarbeten gällande yrkesgruppering, vilken framgår av förspalten till tab. 1. Denna tabell utvisar även de olika arbetargruppernas absoluta och relativa talrikhet vid arbetsföretag av olika slag. De ävenledes meddelade uppgifterna om antalet av resp. kategorier under år 1913 utgjorda arbetstimmar äro av betydelse vid en lönereglering, enär de möjliggöra en ungefärlig beräkning av, med vilket belopp en viss löneförhöjning skulle öka arbetskostnaderna. Därest exempelvis i Trollhättan timlönen för träarbetare vid 1913 års ingång ökats med 2 öre, skulle detta medfört en årskostnad av 4 805 kr., medan motsvarande löneförhöjning åt jordarbetarna skulle kostat 13 427 och för bergarbetarna 17 978 kr. per år. Framhållas må, att dessa kalkyler endast äro approximativt riktiga, då arbetet å ifrågavarande arbetsplats, som nedan omnämnes, i huvudsak utföres på ackord.

2. Arbetssäsonger.

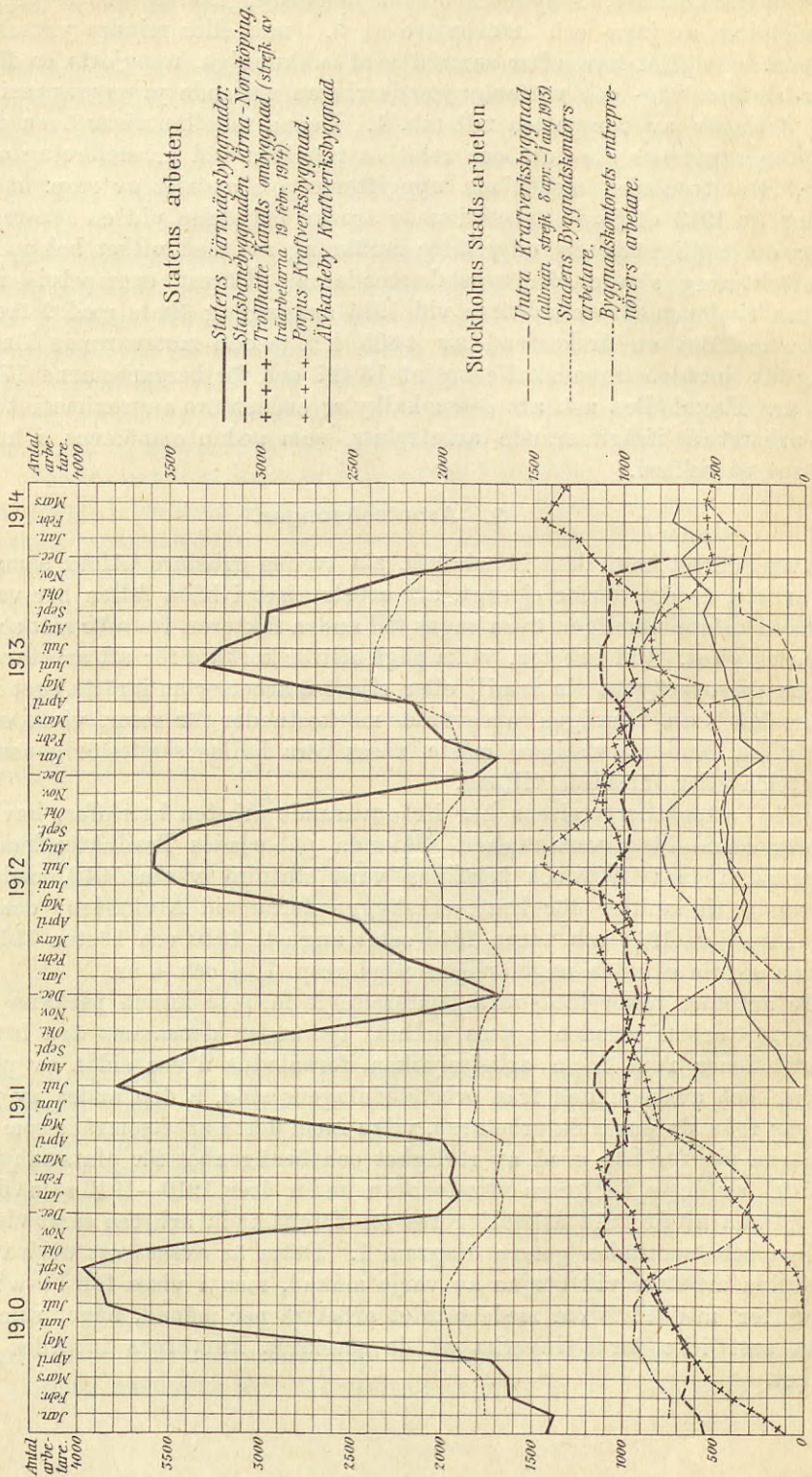
Även därest man kan konstatera, att tvenne arbetare utföra samma slag av arbete, är det därför ej sagt, att arbetspriset i båda fallen bör vara lika. Hänsyn måste nämligen även tagas till andra faktorer, framför allt arbetets varaktighet. Vid arbeten, vilka pågå alltför kort tid för att arbetaren skall kunna dit överflytta sin familj eller eljest å arbetsorten inrätta eget hushåll, förorsakas han nämligen avsevärda merkostnader för resor, vivre och logi, för vilka han rättvisligen måste anses böra hållas skadeslös genom högre arbetslön eller särskilda tillägg.

Vad Vattenfallsstyrelsens här ifrågavarande arbeten beträffar, hava de en jämförelsevis lång varaktighet. Sålunda påbörjades Trollhätte kanals ombyggnad i juni 1909 och beräknas vara slutförd våren 1916, medan motsvarande tidpunkter för kraftverksbyggnaderna vid Älvkarleby och Porjus äro resp. juli 1911 och våren 1915 samt augusti 1910 och hösten 1914. Arbetena skulle sålunda ungefärligen pågå resp. 7, 4 och 4 år.

De arbetare torde dock vara jämförelsevis få, som kunna påräkna anställning för arbetsperioden i dess helhet, ty under densamma äga betydande fluktuationer rum inom arbetsstyrkan, föranledda å ena sidan av permitteringar och avskedanden från arbetsledningens sida, å den andra av uppsägningar från de enskilda arbetarna, vilka inom detta arbetsområde som nämnts utmärka sig för hög grad av rörlighet och benägenhet för platsombyte. Resultatet av dessa faktorer växlarverkan under åren 1910—1913 samt de första månaderna av år 1914 åskådliggöres för förenämnda arbeten samt vissa jämförliga arbetsområden genom diagram 1. Detta är avsett att utvisa antalet anställda arbetare vid början av varje månad, men i vissa fall hava i stället uppgifter meddelats om medelantalet arbetare per månad, något som dock i stort sett icke torde inverka på de särskilda kurvornas inbördes jämförbarhet.

Diagram 1. Arbetsäsonger vid vissa allmänna arbeten.

Antal arbetare varje månad under tiden januari 1910—mars 1914.

En blick på dessa kurvor visar, att de i stort sett giva uttryck åt två olika typer av arbetssäsonger.

Vid den ena, vilken i tablån representeras av statens järnvägsbyggnader samt Stockholms stads allmänna arbeten, når arbetsstyrkan regelmässigt sin höjdpunkt under månaderna juni—september samt sin lägsta punkt under tiden december—mars. Att den linje, som betecknar fluktuationerna bland statens järnvägsbyggnadsarbetare, fått ett så ytterst oroligt lopp, beror på de hårda klimatiska förhållandena i Norrland, dit ifrågavarande byggnadsarbeten under senare år till övervägande del varit förlagda. Arbetarantalskurvan för den enda mera sydligt belägna statsbanebyggnaden, Järna—Norrköping, har nämligen icke på långt när så framträdande maxima och minima, som den av Norrlandsförhållandena i huvudsak bestämda medeltalslinjen för samtliga statsbanebyggnader.

Den regelbundna omväxling mellan vågberg och vågdalar, som sålunda utmärker arbetsstyrkans fluktuationer vid förenämnda arbeten, saknas däremot nästan alldeles vid kanal- och kraftverksbyggnaderna. Lämnar man, för att underlätta jämförelsen med förenämnda, i viss mån kontinuerliga arbeten, begynnelse- och slutperioderna å sido och bortser man från av strejker o. d. föranledda tvära avbrott, finnes arbetsstyrkan under den egentliga byggnadsperioden icke vara mindre under vintern än under sommaren, ja t. o. m. ibland nå höjdpunkten vissa vintermånader. Vid Trollhätte kanals ombyggnad har anledningen härtill varit, att hänsynen till sommarens seglation nödvändiggjort vissa stora vattenbyggnadsarbetens utförande vintertid, då kanalleden kunnat avstängas, vilket tekniskt möjliggöres genom användning av belysningsanordningar av olika slag, uppförande av varmhus över för köld ömtåliga byggnadsarbeten m. m. Vid kraftverksbyggnaderna hava vissa bergsprängnings- o. d. arbeten måst koncentreras till lågvattensperioderna, enär i regel endast under dessa älvfåran med fördel kan avspärras medelst fångdammar.

Av vad nu anförts torde framgå huvudanledningen till, att timlönerna inom byggnadsbranschen genomgående äro betydligt högre än för motsvarande arbetarkategorier inom fabriksindustrien, nämligen att de förra måste säkerställa arbetarens existens ej blott, såsom de senare, under arbets- (och vilo-) dagar, utan jämväl under ett större antal tämligen regelbundet återkommande arbetslöshetsdagar. Däremot utsäga ifrågavarande uppgifter intet i frågan, huru mycket högre säsongarbetarens timlön bör vara än årsarbetarens för att giva samma faktiska arbetsförtjänst per år. För detta ändamål kräves utredning av det normala antalet arbetstimmar per år inom olika yrken.

Enligt de ännu gällande »allmänna bestämmelser rörande arbetare vid K. Telegrafverket, Statens järnvägar samt under K. Vattenfallsstyrelsen hörande verk» av den 9 febr. 1909 utgör den ordinarie arbetstiden per vecka 57 timmar, vilket skulle motsvara 2 850 arbetstimmar per år, därest året antages omfatta 50 arbetsveckor. Emellertid medgiva ifrågavarande bestämmelser, att arbetstiden må avkortas under den mörkare delen av året, och härom hava utfärdats särskilda reglementariska föreskrifter för varje arbetsplats. Angående i vilken utsträckning arbetet varit inställt på grund av klimatiska

förhållanden m. m., ävensom beträffande arbetares frånvaro på grund av ledighet, sjukdom o. d. saknas däremot alla upplysningar. I syfte att erhålla sådana begärdes som nämnt på de frågeformulär, som utsändes till Vattenfallsstyrelsens och Järnvägsstyrelsens byggnadsarbeten ävensom till Untra kraftstationsbyggnad, där likartade arbetstidsbestämmelser äro gällande, bl. a. uppgifter om det antal arbetstimmar, som under året utgjorts av sådana arbetare, vilka hela året varit anställda i visst yrke. Av skäl, som förut anförts, kommo dock de lämnade uppgifterna att avse icke samtliga årsarbetare, utan en efter växlande grunder utvald del av desamma, varför de på grundval av detta material beräknade genomsnittstalen icke kunna göra anspråk på att vara fullt representativa för resp. arbetsplatser och arbetarkategorier.

Antalet arbetstimmar per år i medeltal för olika arbetsföretag och arbetargrupper framgår av tab. 2. Denna utvisar, att genomsnittliga årliga arbetstiden för den i regel talrikaste arbetarkategorien, jordarbetarna, utgjorde vid Trollhättan 2 567 timmar år 1912 och 2 552 timmar år 1913, medan vid Älvkarleby motsvarande siffror äro 2 314 år 1912 och 2 581 år 1913, sålunda för sistnämnda plats en betydande ökning, vilken uppgives hava möjliggjorts genom förbättrade belysningsanordningar. För Untra kraftverksbyggnad är 1912 års siffra 2 229, varemot för år 1913 uppgifter ej kunnat lämnas, enär allmän strejk då rådde under tiden 8 april—1 augusti. Vid de olika statsbanebyggnaderna växla 1912 års genomsnitt mellan 2 053 och 2 253 samt 1913 års mellan 1 954 och 2 307, sålunda avsevärt kortare än vid förenämnda grupp av arbeten. Vad ifrågavarande differens kan betyda, belyses därigenom, att medan en timlön av 38 öre år 1913 vid Trollhättan gav en årsförtjänst av 970 kr., skulle för att uppnå denna inkomst vid Sveg—Brunflo eller Ulriksfors—Volgsjöns järnvägsbyggnader med där rådande arbetssäsongs krävas 50 öres timpenning.

Vad nu yttrats angående arbetsårets längd för jordarbetare, kan även anses gälla med avseende på berg- och stenarbetare o. d. Däremot äro arbetstimmarerna avsevärt flera för elektriska montörer, järn- och träarbetare o. d. hantverkare och yrkesarbetare, vilkas arbete är mera oberoende av klimatiska förhållanden. För dem utgör genomsnittliga arbetstiden vid kanal- och kraftverksbyggnaderna 2 500—2 800 timmar, i vissa fall ända till 3 000 timmar och däröver, vilken sistnämnda siffra dock endast kan förklaras därigenom, att i uppgifterna ingå icke blott ordinarie arbetstimmar utan jämväl övertid. Likartat är förhållandet vid järnvägsbyggnaderna, där den faktiska arbetstiden för ifrågavarande hantverkargrupper beräknas i genomsnitt utgöra 2 200—2 600, i vissa fall t. o. m. inemot 2 800 timmar.

Nu meddelade uppgifter erhålla dock egentlig betydelse först när de jämföras med förhållandena inom andra arbetsområden. Framhållas må dock, att dylika sammanställningar blott kunna göras med mycken reservation, då frågan om arbetssäsongerna ännu utgör ett av de minst utredda problemen inom svensk socialstatistik.

Vad den egentliga fabriksindustrien beträffar, beräknas inom dess olika

branscher en året om sysselsatt arbetare utgöra 2 500—3 000 arbetstimmar, växlande efter arbetstidens olika längd per vecka m. m. Inom en fabriksindustri, för vilken den möjliga ordinarie arbetstiden är densamma som vid förenämnda offentliga arbeten eller 57 timmar per vecka, plägar årsprestationen i regel sättas till 2 850 å 2 800 timmar.

Riktas därefter uppmärksamheten på säsongindustrierna, hava från de privata väg- och vattenbyggnadsarbetena för åren 1912 och 1913 inga uppgifter om antalet arbetstimmar per årsarbetare kunnat erhållas, men föra medlemmarna av Väg- och vattenbyggarnas arbetsgivareförbund som nämnt fr. o. m. 1914 års ingång en lönestatistik, varvid jämväl arbetstimmarna detaljerat antecknas för varje enskild arbetare. I stort sett uppgivas arbets- tidsförhållandena inom denna bransch överensstämma med dem, som ovan angivits för statens motsvarande arbeten.

Vid de kommunala gatu- och byggnadsarbetena torde numera maximiarbetstiden per vecka i regel vara fixerad till 57 timmar. Några detaljerade anteckningar över, i vad mån den avtalsenliga arbetstiden modifieras genom klimatiska eller personliga förhållanden, synas dock ingenstädes föras, ej ens vid Stockholms stads byggnadskontor. Enligt en år 1913 av byggnadschefen verkställd uppskattning skulle antalet verkliga arbetstimmar för jordschaktare uppgå till 2 650 å 2 750 per år.

Likartat är läget inom den enskilda byggnadsindustrien. Det mellan Centrala arbetsgivarförbundet och vederbörande fackförbund den 26 maj 1909 träffade riksavtalet bestämmer, att ordinarie arbetstiden i lokalavtalen i regel skall bestämmas till 57 timmar per hel arbetsvecka, och så är numera även förhållandet beträffande flertalet orter och arbetarkategorier. Några, visserligen summariska, uppgifter om arbetssäsongens faktiska längd hava erhållits genom en särskilt för ändamålet anordnad enquête bland arbetsgivar- och arbetarorganisationer samt enskilda byggnadsfirmor. Härav framgår, att i vissa större städer och vid husbyggnader, där artificiell belysning användes och särskilda anordningar vidtagits till förebyggande av, att materialtillförsel samt murnings- och annat utvändigt arbete hindras genom regn, snö och köld, pågår arbetet hela den enligt kollektivavtalen medgivna arbetstiden, sålunda i Stockholm c:a 2 800 timmar (för målare c:a 2 500 timmar) och i Malmö, där vinterarbetsdagen avtalsenligt är vissa timmar kortare än sommararbetsdagen, c:a 2 600 timmar. Å byggen, där det endast arbetas vid dagsljus och de tekniska anordningarna äro mera bristfälliga, är den årliga arbetstiden c:a 200 å 300 timmar kortare. Å mindre orter, där byggnadsverksamheten icke drives med sådan intensitet, att byggmästarna hava intresse av att, trots risken för arbetets avbrytande eller fördärvande genom köld, hålla husbyggnadsverksamheten i gång även under vintern, ligger nästan allt arbete nere under årets 2 å 3 kallaste månader.

Giva förestående uppgifter en föreställning om, vilken tid husbyggnadsarbetarna kunna arbeta, därest de hava anställning, utsäga de däremot intet i frågan, huru många arbetstimmar, förlorade genom frånvaro från arbetet på grund av sjukdom o. d. eller genom sökande efter arbete mellan

de ofta kortvariga anställningsperioderna hos de särskilda arbetsgivarna, måste frändragas från denna möjliga årliga arbetstid för att erhålla den faktiska. Av de arbetarorganisationer, till vilka hänvändelse gjorts i denna fråga, meddelar Sv. murareförbundet, att arbetstiden för murare i Skånes större städer kan beräknas till omkring 2 000 timmar per år, medan å mindre orter i Sydsverige samt i mellersta Sveriges städer motsvarande tal endast kan sättas till 1 800 timmar. Sv. grov- och fabriksarbetareförbundet hänvisar till en särskild undersökning, enligt vilken dess medlemmar inom byggnadsbranschen genom arbetslöshet förlorade år 1910 12 % och år 1911 7 % av möjliga arbetsdagar. Sv. måleriarbetareförbundet upplyser, att en målare i vårt land icke kan i genomsnitt räkna med ett längre arbetsår än 1 600 timmar.

Sammanställas de uppgifter, som sålunda erhållits angående arbetssäsongerna inom olika yrken, torde det kunna utsägas, att de vid statens kanal- och kraftverks- samt järnvägsbyggnader anställda jord-, berg- och stenarbetarna åtminstone delvis hava säsongarbete, medan arbetet för de därstädes anställda järn- och träarbetarna utgör ett mellanting mellan säsongarbete och kontinuerligt arbete (fabriksarbete).

3. Arbetslön och arbetsförtjänst.

a. Vattenfallsstyrelsens arbeten i egen regi.

Enligt de av Vattenfallsstyrelsen vid påbörjandet av Trollhätte kanals ombyggnad år 1909 för tiden intill 1 juli 1912 utfärdade avlöningsbestämmelserna utgjorde för fullt arbetsför och i sitt yrke kunnig jordarbetare och därmed jämställd grovarbetare, tillhörande grupp I (jfr ovan), timlönen 33 öre för arbetssträckorna Väner—Bommen och nedanför Åkerström, medan på det mellan liggande, med avseende på levnadskostnaderna såsom dyrare ansedda distriktet närmast Trollhättan timpenningen var 35 öre. För övrig arbetspersonal gällde en enhetlig timlön, som för lägre kvalificerade yrkesarbetare (grupp II) utgjorde 40 öre och för högre kvalificerade (grupp III) 45 öre. Vid den lönerегlering, som av Styrelsen på grundval av gjorda utredningar fastställdes 26 okt. 1912, upphävdes löneåtskillnaden för grovarbetare å olika arbetssträckor och fastställdes för grupp I en enhetlig timlön av 37 öre, vilken 21 jan. 1913 på hemställen av den av Kungl. Maj:t tillsatta förlikningskommissionen höjdes till 38 öre. Vid samma tidpunkter höjdes de båda yrkesarbetartimlönerna till resp. 42 och 47 samt 43 och 48 öre.

Enligt de för Älvkarleby kraftverksbyggnad 30 maj 1911 utfärdade avlöningsbestämmelserna utgjorde timlönen för grovarbetarkategorien 33 öre, men höjdes den, i samband med motsvarande förändringar vid Trollhätte kanalbyggnad, till 35 öre den 18 dec. 1912 och till 36 öre den 21 jan. 1913. Vid samma tidpunkter ökades timpenningen för specialarbetare med lägre yrkesutbildning, vilken ursprungligen utgjort 40 öre, till resp. 42 och 43 öre, medan för yrkesarbetare med högre yrkesskicklighet motsvarande belopp äro resp. 45, 47 och 48 öre. Yrkesarbetartimlönerna blevo sålunda desamma vid Trollhättan och Älvkarleby, varemot grovarbetartimpenningen var 2 öre högre på den förra än på den senare arbetsplatsen. Denna

skillnad utjämnades dock genom Vattenfallsstyrelsens beslut den 22—23 sept. 1913, vilket föranletts av den nedan omnämnda löneregleringen vid Untra.

Vad Porjus beträffar, fastställdes i de ursprungliga lönebestämmelserna av 24 nov. 1910 grovarbetartimlönerna till 42 öre och de båda yrkesarbetartimlönerna till resp. 47 och 52 öre. Den 18 dec. 1912 höjdes dessa trenne löner till resp. 45, 50 och 55 öre samt en månad senare till resp. 46, 51 och 56 öre.

Ifrågavarande timlöner, vilka i tab. 3 återgivas sammanställda med timpenningar vid övriga offentliga väg- och vattenbyggnadsarbeten, angiva dock lönenivån endast för ett fåtal arbetare. Sålunda arbetade vid Trollhätte kanals ombyggnad mot tidlön år 1912 c:a 15 % och år 1913 endast c:a 9 % av arbetsstyrkan, nämligen elektriska montörer och dykare, en del maskinister, verkstadsarbetare, snickare och timmermän samt ett mindre antal transport- och diversearbetare, de sistnämnda huvudsakligen minderåriga och gubbar, vilka ej gärna medtogos i arbetslagen, då deras reducerade arbetsförmåga befarades nedtrycka ackordsförtjänsten. Såsom förut antytts, sker nämligen vid ifrågavarande arbeten avlöningen i regel efter arbetsprestation med betalning för arbetskvantiteten efter visst enhetspris. Ackordet har form av gruppäckord, för vilket det karakteristiska är, att såsom arbetande och avlöningstagande framträder icke så mycket den enskilde arbetaren som det arbetslag han tillhör. Ehuru vid ifrågavarande arbeten timlönerna endast i undantagsfall och efter arbetsbefälets prövning är garanterad vid ackordsarbete, har en reglering av tidlönerna likväl sin stora betydelse jämväl härvidlag, enär ackordslönen faktiskt har en viss tidsbasis, då ackordet plägar sättas med hänsyn till det antal timmar det i allmänhet tager att utföra en viss arbetskvantitet.

Såsom ovan omnämnts, möjliggör icke den vid Vattenfallsstyrelsens arbeten använda lönebokföringen en beräkning av förtjänsten på tidlöns- och ackordsarbete var för sig, utan endast för båda arbetsarterna sammanslagna. De på sådant sätt erhållna timförtjänstsiffrorna för åren 1912 och 1913 återgivas i tab. 4, sammanställda med motsvarande uppgifter för vissa andra arbetsföretag. Härav framgår, att den höjning av timlönerna med 3 (för Porjus 4) öre, vilken som nämnt ägde rum omkring årsskiftet 1912—13, visserligen på några undantag när medfört en stegring jämväl av timförtjänsterna, men att denna stegring i hög grad växlat för olika arbetsplatser och arbetarkategorier allt efter ackordsarbetets ekonomiska resultat. Uppmärksammas bör, att jordarbetarna uppnått högre timförtjänst vid Älvkarleby än vid Trollhättan, ehuru timlönerna å den senare arbetsplatsen, som ovan nämnts, under större delen av perioden var lägre.

Timförtjänsten utsäger dock i och för sig intet om arbetarens faktiska löneinkomst och därigenom om hans levnadsstandard, ty totalinkomsten betingas ju av, huru många arbetstimmar han utgjort per år. Läggas till grund de visserligen ofullständiga uppgifter i detta avseende, som innehållas i tab. 2, kunna årsförtjänsterna för olika arbetarkategorier beräknas såväl vid enbart tidlönsarbete som vid allt arbete. För kontroll av ifrågavarande uppskattningar är det dock nödigt att erhålla upplysningar om de avlöningsbelopp, som verkligen utbetalats till sådana arbetare, som hela året haft an-

ställning i samma yrke. De visserligen fåtaliga uppgifter av detta slag, som kunnat erhållas för åren 1912 och 1913, återgivas i medeltal för olika arbetarkategorier i tab. 5.

Här nedan meddelas en sammanställning av förenämnda trenne slag av årsförtjänst-siffror, avseende vissa viktigare arbetarkategorier vid Vattenfallsstyrelsens arbeten år 1913.

Arbetargrupper.	Beräknad medelårsförtjänst (i kr.) vid						Faktisk medelårsinkomst (i kr.) för arbetare anställda hela året i visst yrke.		
	tidlönsarbete.			allt arbete.			Trollhättan.	Älvkarleby.	Porjus.
	Trollhättan.	Älvkarleby.	Porjus.	Trollhättan.	Älvkarleby.	Porjus.			
Jordarbetare	970	929	—	1 199	1 239	—	1 238	1 459	1 744
Bergarbetare	1 040	1 041	—	1 427	1 550	—	1 465	1 435	—
Betongarbetare	946	868	—	1 294	1 351	—	1 216	1 337	1 777
Gråstensmurare	1 104	1 040	—	1 720	1 838	—	1 683	1 735	1 890
Stenhuggare	—	1 172	—	—	1 563	—	1 805	1 666	1 811
Järnarbetare	1 226	—	—	1 390	—	—	1 437	—	1 771
Träarbetare	1 190	1 096	—	1 296	1 605	—	1 318	1 576	1 988

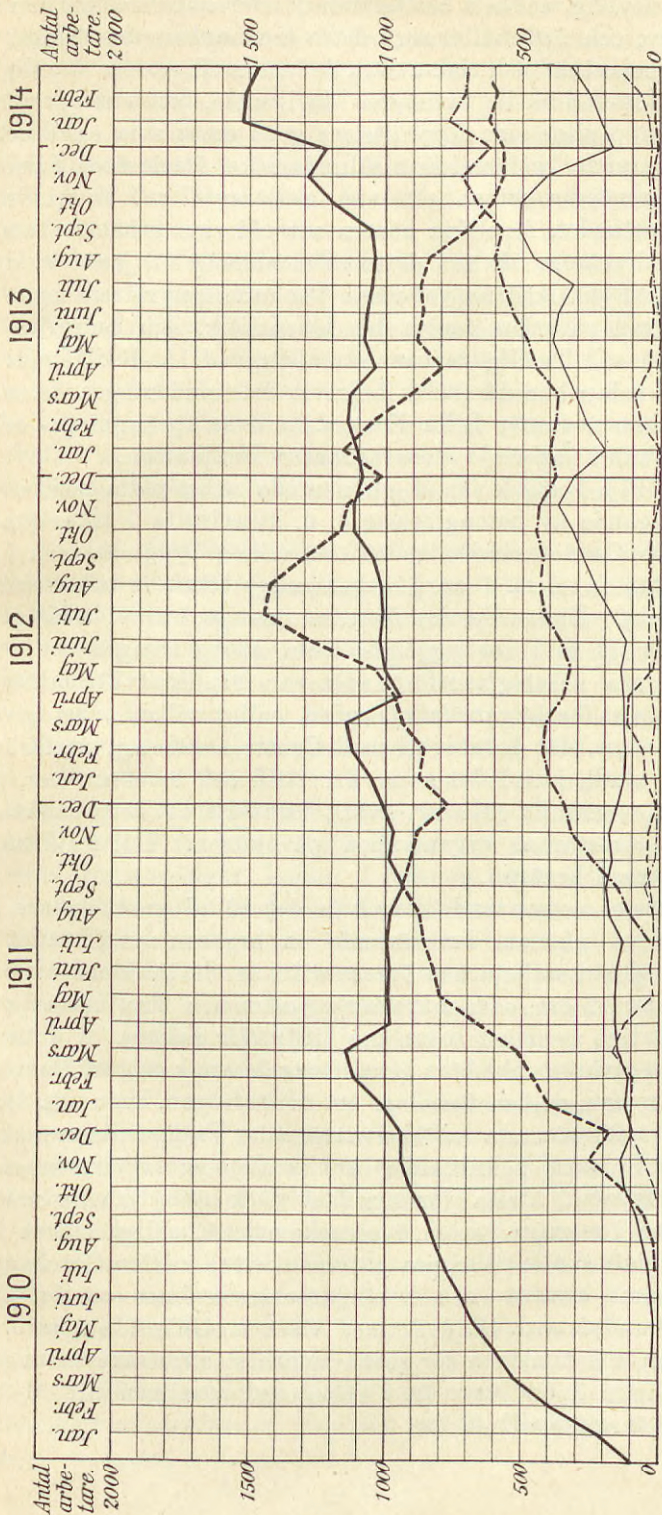
Framhållas må, att vissa växlingar i de särskilda arbetarkategoriernas förtjänster kunna förklaras därigenom, att i de fall, då arbetet utförts på ackord enligt arbetskontrakt, 20 % av avlöningsbeloppen kunna innehållas till den ofta ganska avlägsna tidpunkt, då arbetet slutförts och slutlikvid skett.

b. Vattenfallsstyrelsens åt entreprenörer överlämnade arbeten.

Vattenfallsstyrelsens här ifrågavarande arbeten utföras väl i huvudsak i egen regi genom direkt anställda arbetare, men har Styrelsen, särskilt med avseende på Trollhätte kanals ombyggnad, i ganska betydande, ehuru vid olika tidpunkter växlande utsträckning anlitat särskilda entreprenörer. Den av dessa företagare sysselsatta arbetsstyrkan och dennas månatliga växlingar åskådliggöras genom diagram 2. De av Styrelsen den 25 juli 1911 utfärdade »allmänna bestämmelser för entreprenad och leverans till Kungl. Vattenfallsstyrelsens byggnadsarbeten» innehålla väl till övervägande del föreskrifter av rent ekonomisk natur, men upptaga jämväl några punkter av betydelse ur socialpolitisk synpunkt. Sålunda föreskrives bl. a., att vid entreprenadarbetets utförande endast dugliga och vana arbetare böra användas, att entreprenören är skyldig att i Riksförsäkringsanstalten låta försäkra hos honom för visst entreprenadarbete anställda arbetare eller förmän för att bereda dem ersättning i enlighet med bestämmelserna i lagen angående ersättning för skada till följd av olycksfall i arbete den 5 juli 1901 samt att

Diagram 2. Vid Vattenfallstyrelsens arbeten direkt och indirekt anställda arbetare.

Antal arbetare hos Styrelsen och hos dess entreprenörer under tiden januari 1910—febr. 1914.

Trollhätte Kanals ombyggnad. Älvkarleby Kraftverksbyggnad.

Egna arbetare
Entreprenörernas arbetare.

entreprenören är skyldig meddela beställaren de överenskommelser han avslutar med sina arbetare; och förbehåller sig i detta sammanhang beställaren rätt att å entreprenörens bekostnad och risk utföra de honom åliggande skyldigheterna, därest arbetets fortskridande äventyras därigenom, att entreprenören helt eller delvis icke uppfyller sina förpliktelser gent emot sina egna arbetare.

Ehuru ifrågavarande bestämmelser sålunda icke, åtminstone formellt sett, inskränka entreprenörens frihet att ingå arbetsavtal och än mindre, såsom stundom sker i utlandet, förplikta honom att till sina arbetare betala vissa minimilöner, äro desamma likväl i detta sammanhang förtjänta av uppmärksamhet, då arbetarförhållandena vid vissa Vattenfallsstyrelsens egna arbeten visat sig i hög grad påverkas genom den lönepolitik, som bedrivits av dess största entreprenör vid Trollhätte kanals ombyggnad, A.-B. Skånska cementgjuteriet. Detta bolag har därstädes bedrivit dels muddringsarbeten, huvudsakligen å sträckan nedanför Lilla Edet, dels vissa sprängnings- och byggnadsarbeten, särskilt i Åkerssjö sluss nedanför Trollhättan.

Försommaren 1913 begärde de å sistnämnda arbetsplats med ställningsbyggnad, förfärdigande av betongformar o. d. sysselsatta 7 träarbetarna, att bolaget skulle betala den timlön av 50 öre, vilken byggmästarna i det närliggande Trollhättan fr. o. m. 1 april avtalsenligt betalade till samtliga träarbetare (jfr nedan). Ehuru det kunde vara tvistigt, huruvida ifrågavarande arbete vore jämförligt med husbyggnadsarbete, ansåg bolaget, att det såsom medlem av Centrala arbetsgivareförbundet var förpliktadt att iakttaga § 11 mom. c av riksavtalet för byggnadsindustrien, enligt vilket arbetsgivare, som utför arbete å plats, där lokalavtal med Centrala arbetsgivareförbundet ej finnes upprättat, skall, i vad det avser arbetstid och löneförmåner, tillämpa det på denna ort eventuellt gällande avtal, förutsatt att detta ingåtts mellan arbetsgivare och arbetarnas organisation på platsen. Till följd härav tillmötesgicks arbetarnas begäran.

Kort därefter restes motsvarande krav från det 80-tal grovarbetare, som bolaget sysselsatte på platsen, innebärande en begäran att i stället för den dittillsvarande, med statsarbetarnas överensstämmande timlönen av 38 öre få den timpenning av 42 öre, som mureriarbetsmännen i Trollhättan av byggmästarna avtalsenligt uppburit sedan maj 1912 (jfr nedan). I detta fall ansåg sig dock arbetsgivaren icke böra giva efter och strejk utbröt. Därvid ingrep statens förlikningsman, vilken föreslog, att tvistefrågan, huruvida för ifrågavarande arbetspris förenämnda kollektivavtal eller Vattenfallsstyrelsens lönebestämmelser borde vara normerande, skulle avgöras av riksskiljenämnden för byggnadsindustrien. Detta förslag blev dock av arbetarna avböjt, men enade sig parterna i augusti om en överenskommelse, enligt vilken vid ifrågavarande arbetsplats skulle tillämpas gällande avtal mellan Göteborgs byggmästarförening samt cement- och betongarbetarsektionen av Sv. grov- och fabriksarbetarförbundets avd. 49, dock med vissa modifikationer, av vilka den viktigaste innebar, att timlönen för grovarbetare, stenkrossare, betongarbetare och -stampare sattes 1 öre lägre än i Göteborg, nämligen till 40 öre intill 1 april 1914 och därefter till 42 öre.

Genom ifrågavarande överenskommelser kommo sålunda träarbetarna hos kanalbyggets mest betydande entreprenör i åtnjutande av samma timlön som arbetarna hos de privata byggmästarna i Trollhättan. Med stöd härav framfördes sedan samma krav med avseende på de vid statens arbeten i egen regi anställda träarbetarna, och gav detta anledning till strejken den 19 febr. 1914, vilken ännu fortvarar. Vid bedömande av ifrågavarande lönekrav synes det dock böra fasthållas, *dels* att den ovan berörda uppdelningen av träarbetarna i snickare och timmermän är mera av omständigheterna motiverad vid statens omfattande arbeten än hos de ett fåtal träarbetare sysselsättande privata företagarna, där arbetets specialisering är mindre genomförd, *dels* att Vattenfallsstyrelsens egna arbeten torde få anses mera permanenta än entreprenörernas (A.-B. Skånska cementgjuteriets arbeten vid Åkerssjö beräknas vara slutförda redan i juli 1914) samt att den i statens egen regi anställda arbetspersonalen åtnjuter väsentligt större förmåner vid sjukdoms- och olycksfall än entreprenörernas arbetare. Ifrågavarande förmånens värde är emellertid synnerligen svårt att uppskatta i penningar.

c. Stockholms stads kraftverksbyggnad vid Untra.

Vid Älvkarleby kraftverksanläggning äro löneförhållandena hos de därstädes hittills blott sparsamt anlidade entreprenörerna av mindre betydelse, varemot i stället arbetsvillkoren i hög grad torde påverkas genom arbetsförhållandena vid Stockholms stads i omedelbar närhet belägna, likartade anläggning vid Untra. Vid ifrågavarande arbetes början fastställdes timlönerna enligt »allmänna bestämmelser rörande vid vattenkraftsbyggnaden anställda arbetare» av dec. 1911 till samma belopp som vid Älvkarleby kraftverksanläggning, sålunda 33 öre för jordarbetare och därmed jämställda grovarbetare samt 40 öre för mindre och 45 öre för mera kvalificerade yrkesarbetare. Dessa timpenningar höjdes i februari 1913 till respektive 36, 43 och 48 öre för att komma i nivå med de i januari samma år höjda lönerna vid Älvkarleby. Efter den ovannämnda, ehuru visserligen icke närmast av lönefrågan vållade, strejken vid Untraverken 8 april—1 augusti 1913 ersattes förenämnda av gas- och elektricitetsverksdirektören utfärdade bestämmelserna genom ett kollektivavtal, ingånget mellan å ena sidan arbetschefen samt Stockholms gas- och elektricitetsverk, å den andra Sv. järnvägsbyggnadsfackföreningen och dess vid Untra nybildade sektion nr 13. Enligt denna överenskommelse höjdes grovarbetartimlönen till 38 öre, varemot de båda yrkesarbetarlönerna blevo oförändrade, dock skulle dessa liksom avtalets övriga timlöner den 1 januari 1915 ökas med 2 öre. Denna lönereglering är av särskild betydelse, enär de fastställda lönerna jämväl från arbetarpartens sida erkänts såsom skäliga för ifrågavarande ort och arbete.

Vid Untra sker dock liksom vid Älvkarleby arbetet i huvudsak på ackord. Jämför man med ledning av tab. 4 timförtjänsterna åren 1912 och 1913 vid de båda arbetsföretagen, befinnas dessa vid Untra, om man vågar döma av de fåtaliga därifrån erhållna uppgifterna, vara högre för de egentliga väg- och vattenbyggnadsarbetarna, varemot om hantverkarna och yrkesarbetarna

snarare gäller det motsatta. Detta förhållande bestyrkes även av de i tab. 5 meddelade årsförtjänsterna för år 1912. För år 1913 hava årsuppgifter icke kunnat lämnas från Untraverken på grund av den då rådande nära fyra månader långa strejken. Detta är särskilt att beklaga, enär det skulle varit av stort intresse att erfara, huru jämförelsen då skulle hava utfallit med hänsyn till Älvkarlebyarbetarnas genom den förlängda arbets säsongen betydligt ökade förtjänstmöjligheter.

d. Järnvägsstyrelsens byggnadsarbeten.

Vid sidan av nu nämnda arbetsområden äro för förevarande utredning av särskilt intresse de statsarbetare, vilkas arbetsförhållanden i likhet med Vattenfallsstyrelsens regleras genom de förenämnda allmänna bestämmelserna av år 1909, nämligen dels Telegrafverkets linje-, nät- och stationsarbetare m. fl., dels arbetare och lagförmän vid statens järnvägsbyggnader samt vid nya byggnader och anläggningar å färdig bana.

Vad telegrafarbetarna betäffar, torde deras arbetsvillkor i detta sammanhang böra lämnas å sido, då deras arbete är av väsentligt annan art än vanliga väg- och vattenbyggnadsarbetares (frånsett stolpsättare å kraftledning o. d.) och då de dessutom i regel avlönas med tidlön.

Däremot äro arbetsförhållandena vid statens järnvägsbyggnader förtjänta av särskild uppmärksamhet, även om, som ovan framhållits, desamma icke äro i alla delar jämförliga med de vid kanal- och kraftverksbyggnaderna rådande. I enlighet med de av K. Järnvägsstyrelsen den 26 mars 1910 utfärdade särskilda bestämmelserna rörande arbetarna vid statens järnvägsbyggnader skall för varje arbetsdistrikt av Styrelsen fastställas en prislista, upptagande normala avlöningen per timme för varje fullt arbetsför och i sitt yrke fullt hemmastad arbetare. Enligt den för statsbanan Järna—Norrköping (delen Enstaberga—Åby) den 13 dec. 1911 fastställda prislistan utgör normaltimlönen 38 öre för grupp I, till vilken, som ovan framhållits, utom jordarbetare o. d. även bergarbetare hänföras, 43 öre för den lägre och 46 öre för den högre kvalificerade yrkes- och ansvarsarbetargruppen. I prislistan för statsbanorna Östersund—Ulriksfors samt Morjärv—Lappträsk av den 26 mars 1910, vilken jämväl tillämpas för linjerna Sveg—Brunflo, Ulriksfors—Volgsjön och Veittijärvi—Karungi—Matarengi, äro motsvarande lönesatser 44, 49 och 52 öre. Prislistan för statsbanan Bastuträsk—Skellefteå—Kallholmen den 26 mars 1910, som även gäller för linjen Älvsby—Piteå, stipulerar en timlön av 42 öre för grupp I, 47 öre för grupp II och 50 öre för grupp III, medan lönelistan av den 31 mars 1911 för järnvägen Gällivare—Porjus upptager resp. 47, 52 och 57 öre på den egentliga linjen (sträckan 2), varemot timpenningen är 2 öre lägre närmast intill resp. Gällivare och Porjus (sträckorna 1 och 3). Framhållas må, att lönerna för timmermän (grupp II) samt snickare och smeder (grupp III) äro bestämda under förutsättning, att de hålla sig med egna verktyg, varemot de i annat fall skola vidkännas ett avdrag på ovan angivna timpenningar av 5 öre (för Gällivare—Porjus 6 öre).

I motsats till förhållandet vid Vattenfallsstyrelsens arbeten lära vid statens järnvägsbyggnader de vid arbetets början sätta timpenningarna icke sedermera hava förhöjts. Anledningen härtill torde vara, att medan de egentliga tidlönsarbetarna utgöras av schaktmästar- och förrådshantlangare, tåg- och banpersonal, pumpare, bro- och vägvakter o. d., för vilka särskilda dag- eller timlöner bestämmas av vederbörande arbetsbefäl efter överenskommelse i varje särskilt fall, arbeta järnvägsbyggnadsarbetarna i egentlig mening, för vilka normaltimplönerna gälla, så gott som uteslutande på ackord.

På grund av de från Järnvägsstyrelsen erhållna uppgifterna om ifrågasvarande arbetares arbetstimmar och arbetsförtjänster, hava i tab. 4 för de särskilda statsbanebyggnaderna uträknats genomsnittliga arbetsförtjänsten per timme för olika arbetargrupper. Härav framgår, att för jordarbetargruppen, vilken, som ovan framhållits, här jämväl innesluter flertalet bergarbetare, timförtjänsten år 1913 i regel uppgick till 51—59 öre, på sträckan Ulriksfors—Volgsjön dock till 68 öre.

Därest man vill jämföra ifrågasvarande arbetsförtjänster med motsvarande siffror för Vattenfallsstyrelsens arbeten, bör dock behörig hänsyn tagas till arbetssäsongens växlande längd och de därav följande olikheterna i faktisk förtjänst per arbetsår. Detta åskådliggöres för de trenne statsbanebyggnader, varifrån någorlunda talrika primäruppgifter kunnat erhållas, i följande tabell, vilken är uppgjord efter samma grunder, som den ovan för Vattenfallsstyrelsens arbeten meddelade.

Arbetargrupper.	Beräknad medelårsförtjänst (i kr.) vid						Faktisk medelårsinkomst (i kr.) för arbetare anställda hela året i visst yrke.		
	tidlönsarbete.			allt arbete.					
	Järna— Norr- köping.	Ulriks- fors— Volg- sjön.	Lapp- träsk— Veitti- järvi m. m.	Järna— Norr- köping.	Ulriks- fors— Volg- sjön.	Lapp- träsk— Veitti- järvi m. m.	Järna— Norr- köping.	Ulriks- fors— Volg- sjön.	Lapp- träsk— Veitti- järvi m. m.
Jordarbetare	838	860	1 015	1 279	1 329	1 269	1 386	1 509	1 243
Bergarbetare	820	—	—	1 447	—	—	1 492	—	—
Grästensmurare . . .	913	—	923	1 316	—	1 074	1 780	1 406	1 137
Järnarbetare	1 224	1 418	1 317	1 729	1 636	1 545	1 668	1 492	1 710
Träarbetare	1 152	1 125	1 364	1 402	1 168	1 551	1 563	1 361	1 454

Utom de i och för byggande av nya järnvägar anställda arbetarna sysselsätter Järnvägsstyrelsen ett betydande antal arbetare med reparationer och arbeten å färdiga banor. Angående det mest betydande av de f. n. pågående arbetena av detta slag, nämligen dubbelspåraneläggningen Göteborg—Alingsås, hava från Styrelsens banbyrå erhållits vissa uppgifter, vilka äro av särskilt intresse, då ifrågasvarande arbeten pågå ej långt från Trollhätte kanal. De viktigaste av de lämnade upplysningarna äro sammanställda i följande tablå:

	År 1912.	År 1913.
Antal dagsverken	151 431	146 836
därav på ackord	76.0 %	58.0 %
Arbetsförtjänst (i kr.)		
per dagsverke vid.		
{ tidlönsarbete	3.74	4.15
{ ackordsarbete	5.32	5.64
{ allt arbete	4.94	5.01

Arbetstiden är för ifrågavarande banarbeten densamma som vid statsbanebyggnaderna (i regel 57 timmar per vecka). Däremot har icke såsom vid dessa någon normal timpenning fastställts för olika arbetarkategorier.

e. Den enskilda väg- och vattenbyggnadsindustrin.

Vid sidan av arbetsvillkoren vid statens arbeten äro för förevarande utredning av särskild betydelse förhållandena inom den enskilda väg- och vattenbyggnadsindustrin. Det har nämligen varit en grundsats för den statliga och kommunala arbetspolitiken att vid lönerogleringar taga hänsyn till den allmänna lönenivån inom resp. fack samt undvika att genom självständig lönepolitik utöva ett tryck på arbetsmarknaden, som kan giva anledning till svårigheter för de, i olikhet med de affärsdrivande verken, av konkurrenshänsyn bundna privata företagen.

Tyvär möter ett konstaterande av lönenivån vid de enskilda järnvägs-, bro- och kraftverksanläggningarna o. d. för närvarande stora svårigheter. Vid tiden före 1909 års storstrejk reglerades löneförhållandena vid dessa företag i stor utsträckning genom mellan arbetare och arbetsgivare ingångna kollektivavtal. Beträffande väg- och järnvägsbyggnadsbranschen fastställde dessa i regel endast en gemensam timlön av 40—50 öre för samtliga arbetare, varemot kraftstationsanläggningarnas arbetare i regel voro uppdelade i två lönegrupper, grovarbetare med 35—40 öre och yrkesarbetare med 40—50 öre per timme. Efter storstrejken, som väsentligt försvagade arbetarorganisationen, har så vitt bekant endast en avtalsuppgörelse ägt rum, nämligen vid Ljungaverksanläggningen år 1911. Enligt detta avtal äro arbetarna uppdelade i tre lönegrupper, nämligen jord-, cement-, betong-, hjälparbetare o. d. med 37 öre, bergsprängare, smeder, träarbetare m. fl. med 42 öre samt stenhuggare, gråstensmurare, räsläggare och finsnickare med 46 öre per timme.

Detta avtal har numera efter arbetets fullbordan utgått och f. n. torde inom väg- och vattenbyggnadsindustrin icke längre några kollektivavtal finnas i gällande kraft, även om dessas bestämmelser i fråga om timlönernas höjd, uppdelning i arbetargrupper m. m. stundom fortfarande tillämpas.

Enligt uppgift från Väg- och vattenbyggarnas arbetsgivareförbund lära här saknas av arbetsgivaren utfärdade, för hela arbetsstyrkan gällande löne- och arbetsbestämmelser. Ersättningen för tidlönsarbete överenskommes nämligen, liksom ackordsbetalningen, från fall till fall med de särskilda arbetslagen. Resultaten av dessa överenskommelser framgå av den i tab. 6 meddelade timförtjänststatistiken. Då densamma endast återger årsgenomsnitt av arbetsgivarnas månatliga uppgifter om medeltimförtjänsten för tämligen olik-

formiga arbetarkategorier, måste likväl dessa uppgifter meddelas med en viss reservation för deras tillförlitlighet. Av betydelse för föreliggande utredning äro särskilt löneförhållandena vid ett järnvägsbygge, pågående i närheten av Trollhättan (Älvsborgs län). Här uppgivas jordarbetare i medeltal hava förtjänat 43 och gråstensmurare 45 öre per timme under år 1913. Ävenledes äro av intresse löneförhållandena vid kraftstationsbyggnaderna i Bergslagen (Örebro, Västmanlands och Kopparbergs län), där s. å. jordarbetare uppnådde 36—52 öre, bergarbetare 43—65 öre, gråstensmurare 48—75 öre, järnarbetare 45—47 öre och träarbetare 40—48 öre per timme.

Några uppgifter om arbetssäsongens längd och årsförtjänstens höjd för ifrågavarande arbetare hava, som ovan omnämnts, icke kunnat erhållas.

f. Arbetspris i vissa landsbygdskommuner.

I det föregående hava genomgåts de arbetsområden, där förhållandena omedelbart torde kunna jämföras med dem, som råda vid Vattenfallsstyrelsens arbeten. Det torde dock vara lämpligt att granska avlöningsvillkoren jämväl inom några andra näringsgrenar, varifrån kan erhållas ett material, lämpat att i vissa avseenden sammanställas med det, för vilket ovan redogjorts.

När ett stort väg- och vattenbyggnadsarbete igångsättes och lönerna skola bestämmas, uppgivas dessa i regel fastställas i anslutning till »ortens arbetspris». Är arbetsplatsen belägen ute på landsbygden, skulle väl dessa, åtminstone vad grovarbetet angår, betingas av lantarbetarlönerna i kringliggande trakt, enär jordschaktnings- o. d. arbeten icke kräva andra färdigheter, än som besittas av landsbygdens grovarbetare. Till vilka belopp ifrågavarande arbetspris åren 1911, 1912 och 1913 uppgingo i trakten närmast omkring ifrågavarande trenne väg- och vattenbyggnadsarbeten, framgår av nedanstående sammanställning av genomsnittliga sommar- och vinterdaglönerna för tillfällig manlig daglönare i egen kost.

Tages hänsyn till, att daglönarnas sommararbetstid inom jordbruket i regel utgör 10 à 10¹/₂ timmar per dag, med frånräknande av raster, befinnas förestående arbetspris avsevärt understiga de vid statens byggnadsarbeten betalade. Arbete av sistnämnda slag torde dock få anses som mera krävande än lantarbetet och medför även ofta vissa extra utgifter för arbetarna (för inackordering o. d.), varför en högre timpenning torde få anses vara av omständigheterna motiverad.

I vissa fall har dock detta förhållande återverkat på lantarbetarlönerna. Sälunda anges från Jokkmokks lappmarks tingslag, där daglönens stegring 1911—1912 uppskattas ända till 1 kr., såsom orsak den starka konkurrens om arbetskraft, som uppstått genom statens kraftstationsbygge vid Porjus.

H ä r a d m. m.	Som m a r d a g l ö n , k r.			V i n t e r d a g l ö n , k r.		
	1911.	1912.	1913.	1911.	1912.	1913.
<i>Trakten omkring Trollhätte kanal.</i>						
Väne härad	2·40	2·54	2·82	1·80	1·79	2·00
Flundre härad	2·69	2·75	2·94	1·94	2·00	2·06
Bjärke härad	2·19	2·25	2·25	1·53	1·63	1·66
Ale härad	2·41	2·63	2·67	1·77	1·89	2·00
Vättilä härad	2·83	2·83	3·00	2·00	2·00	2·17
Inlands Fräkne härad	2·33	2·44	2·44	1·67	1·81	1·94
Inlands Torpe härad	2·25	2·40	2·50	2·00	2·00	2·13
Inlands Nordre härad	2·14	2·36	2·50	1·66	1·73	1·86
Inlands Södre härad	2·25	2·25	2·38	1·50	1·63	1·75
<i>Älvkarlebytrakten.</i>						
Våla härad	2·63	2·67	2·67	1·92	1·92	2·00
Örbyhus härad	2·50	2·54	2·67	1·90	1·88	1·96
Gästriklands östra tingslag	3·13	3·05	3·05	2·44	2·40	2·45
<i>Porjustrakten.</i>						
Gällivare lappmarks tingslag	3·75	4·00	4·00	2·75	3·00	3·25
Jokkmokks » »	3·50	4·50	4·50	3·50	4·50	4·50

g. Fabriksindustrien omkring Trollhätte kanal.

Därest arbetsplatserna, såsom ifråga om Trollhätte kanals ombyggnad, till väsentlig del äro belägna intill ett större stadsliknande samhälle, måste givetvis till utgångspunkt för lönesättningen tagas icke landsbygdens utan stads-samhällellens arbetspris.

Såsom ovan framhållits, ställa sig dessa väsentligen olika, allteftersom det är fråga om kontinuerligt arbete (fabriksarbete) eller mer eller mindre utpräglat säsongarbete.

Såsom Trollhättans huvudindustri torde kunna betecknas den mekaniska verkstadsindustrien. Löneförhållandena inom denna industri hava sedan år 1905 reglerats genom ett (år 1908 något ändrat) riksavtal, vilket i dec. 1913 ersatts av ett nytt med avsevärt höjda löner. Minimitimlönerna utgjorde enligt dessa avtal för Trollhättan:

	Grov- ar- be- tare.	Yrkesarb., som uppnått 21 år och ar- betat minst 4 år i yrket.	Yrkesarb., som uppnått 24 år och ar- betat minst 7 år i yrket.
1905 (1908) års avtal, öre	26	30	34
1913 års avtal {	åren 1914 och 1915, öre	29	33
	år 1916, öre	30	34
	år 1917 och 1918, öre	31	35

Framhållas må, att enligt detta avtal Trollhättan i lönehänseende är likställt med bl. a. Göteborg. Hur den faktiska förtjänsten ställer sig å dessa orter, skulle kunna belysas genom Sveriges verkstadsförenings lönestatistik, men har föreningen ej ansett sig kunna tillmötesgå Socialstyrelsens begäran att i detta syfte få taga del av ifrågavarande statistiska uppgifter.

Nära samband med förenämnda avtal har riksavtalet för den elektriska installationsbranschen, enligt vilket minimitimlönerna i Trollhättan (och Göteborg) utgjorde:

	Hjälpmontör, som uppnått 21 år.	Montör, som kan arbeta självständigt och varit minst 3 år i facket.	Montör, som kan leda större installationer för belysning och kraft.
1909 års avtal, öre	30	38	48
1913 års avtal	{åren 1914—1916, öre	33	40
	{åren 1917—1918, öre	35	43
			54

Vad beträffar den övriga industrien utefter Göta älv omkring arbetsplatserna vid kanalombbyggnaden, må anföras, att pappersbruken vid Vargön, Trollhättan och Lilla Edet betala sina utarbetare med minimilöner av 26—29 öre, medan hjälparbetarna i fabriken pläga hava något högre timlön samt reparatörer och andra yrkesarbetare minst 33—36 öre per timme. I Vänersborg gälla för tändsticksfabrikens manliga arbetare timlöner av 25—27.5 öre.

Av större intresse än löneförhållandena för dessa arbetare med sysselsättning året om, äro lönerna för ett par grupper kommunikations- och industriarbetare i trakten, vilka hava säsongarbete. Enligt gällande löneavtal för Uddevalla—Vänersborg—Herrljunga järnväg betalas banarbetare på landet med 25 öre per timme och i stad med 28 öre, men höjas dessa löner med 2 öre vid uppnådda 30 års ålder. Arbetarna vid tegelbruken omkring Vänersborg (Fridhem, Tenggrenstorp och Nabbensberg), vilka tillhöra Sv. byggnadsämnesindustriförbundet, hade enligt åren 1912 och 1913 gällande lokalavtal 34 å 35 öre per timme, men skola dessa löner enligt den allmänna uppgörelsen för facket i april 1914 höjas med 3 öre för arbetare, som övervägande sysselsättas med tidlönsarbete, och med 2 öre för övriga arbetare.

h. Husbyggnadsindustrien.

Vida betydelsefullare än löneförhållandena inom fabriksindustrien hava dock, som i det föregående berörts, för Vattenfallsstyrelsens arbeten varit avlöningsvillkoren inom byggnadsbranschen.

Vad Trollhättan beträffar, ingicks den 22 april 1912 för tiden intill 1 april 1914 mellan platsens byggmästare och Sv. träarbetareförbundets avd. 180 ett kollektivavtal, enligt vilket till duglig och ordentlig träarbetare, som arbetat i facket minst 4 år, skulle utbetalas en minimitimlön av 48 öre intill 1 april 1913 och därefter av 50 öre (jfr ovan). Kort därefter ingick ortens fristående byggmästarförening med Sv. grov- och fabriksarbetareförbundets avd. 130 för tiden från 18 maj 1912 till 1 april 1913 ett kollektivavtal, en-

ligt vilket timpenningen för duglig, ordentlig och flitig mureriarbetare, som fyllt 18 år, skulle utgöra 42 öre. Detta avtals giltighetstid har sedermera förlängts på ytterligare ett år. För närvarande pågå underhandlingar om revision av dessa båda avtal.

I Vänersborg förefinnes sedan 26 sept. 1907 ett kollektivavtal mellan stadens byggmästare och Sv. träarbetareförbundets avd. 103, enligt vilket yrkesduglig byggnadssnickare, som varit 4 år i facket, betalas med 45 öre och byggnadsträarbetare, som varit 2 år i yrket, med 40 öre. Vidare har A.-B. Skånska cementgjuteriet för sina arbeten vid därvarande kasernbyggnad fr. o. m. 21 april 1913 intill arbetets slutförande överenskommit med Sv. grov- och fabriksarbetareförbundets avd. 103, att bergsprängnings- och grundläggningsarbetare betalas med 43 öre, betongstampare med 40 öre samt jordschaktnings- och övriga grovarbetare med 38 öre per timme. Ifrågavarande avtal är tillkommet under medverkan av Centrala arbetsgivareförbundet och utgör ett det förenämnda riksavtalet av år 1909 kompletterande lokalavtal.

Så är även förhållandet med avseende på ortsavtalen inom byggnadsindustrien å de tre närbelägna större arbetsplatserna Borås, Uddevalla och Göteborg. Ifrågavarande avtal beröras av uppgörelsen inom byggnadsindustrien den 30 sept. 1911, enligt vilken lokalavtalens ordinarie timlöner skola, oberoende av och utöver tidigare inträdda förhöjningar, höjas med 2 öre fr. o. m. 1 april 1914. Lönenivån såväl före som efter nämnda tidpunkt åskådliggöres i tab. 7 för såväl nämnda platser som för Stockholm, varemot dylika uppgifter icke kunnat erhållas för de båda i grannskapet av Älvkarleby belägna större arbetsplatserna Gävle och Uppsala, enär kollektivavtal där saknas för byggnadsarbetare (utom för målare i Uppsala).

Vid bedömande av i ifrågavarande tabell meddelade siffror, bör beaktas, att de högre timlöner, som i Stockholm (samt å några andra orter) utgå till vissa gråstensmurare, grundläggningsarbetare och bergsprängare, avse postbas och laddarbas, vilka ansvarsarbetare stundom kunna anses innehava förmansställning. I fråga om träarbetarlönerna bör hänsyn tagas till, att man i avtalen för Trollhättan, Uddevalla och Borås har att göra med en enhetlig byggnadsträarbetargrupp, medan denna i Vänersborg, Göteborg och Stockholm efter kvalifikationer och yrkesutbildning är uppdelad på timmermän och snickare, av vilka de senare hava 2—5 öre högre timlön än de förra. Utom på ifrågavarande orter är nämnda uppdelning iakttagen i kollektivavtalen för Södertälje, Nynäshamn och Kalmar, varemot övriga avtal i branschen blott hava en lönesats för träarbetare. Denna fördelning är av intresse för utredningen, då en uppdelning efter kvalifikationer, som ovan nämnts, skett med avseende på träarbetarna vid Trollhätte kanals ombyggnad. Slutligen bör observeras, att den för Uddevalla och Göteborg upptagna stenhuggarlönen, 55 öre, är den, som fastställts för hela den västsvenska storstensindustrien genom det mellan Västra Sveriges storstensindustriidkareförbund och Sv. stenhuggareförbundet för tiden 1 juli 1912—1 juli 1917 ingångna kollektivavtal.

i. Kommunala byggnadsarbeten.

Löneförhållandena inom husbyggnadsbranschen äro även i stor utsträckning normerande för de arbetare, som sysselsättas av kommunernas gatu-, park- och hamnförvaltningar. Jämföras tab. 8, där timlönerna för dylika kommunalarbetare sammanställts, och den förenämnda tab. 7, där motsvarande uppgifter meddelas för deras privatanställda yrkeskamrater, befinnas exempelvis i Borås de båda löneserierna sammanfalla, medan i Stockholm de kommunala lönesatserna avsevärt understiga dem, som betalas inom den enskilda byggnadsindustrien. Förklaringsgrunden till denna skiljaktighet är tydligen, att medan å vissa, särskilt mindre, orter de kommunala byggnadsarbetarna icke hava bättre ställning i arbets- eller anställningshänseende än deras kamrater i enskild tjänst, åtnjuta inom åtskilliga större samhällen kommunalarbetarna särskilda förmåner i form av fastare anställning, längre arbetssäsong samt understöd vid sjukdom och invaliditet (i Göteborg pension). Det torde dock vara ytterst svårt att uppskatta ifrågavarande förmånens penningvärde, i synnerhet som ingenstädes så exakta anteckningar synas föras om stadsarbetarnas faktiskt utgjorda arbetstimmar per år, att man på grundval av desamma kan fastställa, i vad mån arbetet är att anse som kontinuerligt arbete, som säsongarbete eller som ett mellanting mellan båda (jfr ovan). Någon ledning erhålles genom den statistik över arbetarnas faktiska årsförtjänster, vilka publiceras i Stockholms byggnadschefs berättelse över stadens allmänna arbeten. Enligt denna källa utgjorde medelförtjänsten per år för de viktigaste arbetarkategorierna:

	År 1912. Kr.	År 1913. Kr.
Jordschaktare	1 348	1 429
Bergsprängare	1 302	1 408
Gråstensmurare	1 438	1 551
Cement- och betongarbetare	2 129	2 069
Stenhuggare	1 278	1 348
Tegelmurare	1 650	1 631
Timmermän	1 432	1 497
Snickare	1 612	1 549
Smeder	1 557	1 625
Järn- och metallarbetare	1 424	1 491
Diverse arbetare (hantlangare)	1 298	1 363

Framhållas må, att inom den kommunala byggnadsverksamheten löne- och arbetsförhållandena f. n. i regel bero på av vederbörande stadsmyndigheter utfärdade arbetsbestämmelser och icke på kollektiva överenskommelser mellan vederbörande arbetsgivare och arbetare, såsom förhållandet är inom den privata husbyggnadsindustrien. Beträffande de kommunalarbetare, vilkas lönevillkor återgivas i tab. 8, gäller kollektivavtal endast för Gävle stads arbetare.

II. Konjunkturer och levnadskostnader.

1. Konjunkturer.

Vid bedömande av de löneförhöjningar, vilka enligt förestående framställning efter 1913 års ingång ägt rum inom vissa arbetsområden, må det icke lämnas ur sikte, att desamma återspegla konjunkturutvecklingen och levnadskostnadernas stegring under en i regel ganska lång tidsperiod (inom mekaniska verkstadsindustrien över 8 år, inom byggnadsämnesindustrien c:a 5 år) eller, såsom inom byggnadsindustrien, utgöra konsekvenser av en tidigare beslutad, successivt genomförd löneroglering. Detta bör beaktas vid en undersökning angående den ekonomiska situationens förändringar under den korta tidsperiod, som förflutit sedan början av år 1913.

Vad de stora industriländerna beträffar, förspordes redan mot slutet av år 1912 en viss avmattning i den dittills rådande kraftiga industriella expansionen och under loppet av år 1913 fingo de ekonomiska konjunkturerna en vikande tendens. I vårt land märktes däremot knappast någon dylik nedgång under hela år 1913. Socialstyrelsens på uppgifter från industriidkare m. fl. byggda kvartalsrapporter angående arbetsmarknadens läge giva vid handen, att konjunkturerna under årets tre första kvartal tedde sig avgjort gynnsammare än under motsvarande tid år 1912 samt att ännu under årets fjärde kvartal arbetstillgången var något rikligare än motsvarande tid föregående år. Under de första månaderna av år 1914 hava däremot vissa tecken framträtt till en försämring av den ekonomiska situationen, såsom inskränkning i järnproduktionen (märkbar redan mot slutet av år 1913), minskning av järnvägarnas fraktinkomster¹ m. m. Under hänvisning härtill hava också arbetsgivarna och deras organisationer allt bestämdare sökt motsätta sig vidare förhöjning av arbetslönerna och därmed följande ökning av produktionskostnaderna.

2. Livsmedelspris.

Bestämmas arbetsgivaren-producentens ställning i en lönerörelse till övervägande del av konjunkturerna, påverkas arbetarna såsom konsumenter i främsta rummet av förändringar i levnadskostnaderna.

Den största posten i en arbetares utgiftsbudget utgöres av kostnaderna för livsmedel. Huru dessa ställa sig för riket i dess helhet, för så vitt detta kan anses representerat genom de 44 orter, varifrån Socialstyrelsen, som ovan nämnts, regelbundet erhåller prisnoteringar, åskådliggöres genom tab. 9 såväl i årliga genomsnitt för femårsperioden 1909—1913 som i månadsmedeltal för tiden fr. o. m. januari 1913 t. o. m. mars 1914.

¹ Enligt »Kommersiella meddelanden» 1914, nr 11, som offentliggjorts sedan detta skrivits, ökades godsmängden å statens järnvägar (med uteslutande av malmfrakter å mellanriksbanan) från januari till april 1914 med endast 4.4 % mot 23.4 % motsvarande tid 1913. Bl. a. på grund av påskens olika inträffande blir visserligen en sammanställning mellan de särskilda månaderna vilseledande, men tager man alla fyra tillsammans, får man en pålitligare jämförelse. Det under månaderna januari—april transporterade fraktgodset utgjorde åren 1912, 1913 och 1914 resp. 3 041.3, 3 327.0 och 3 362.3 tusen ton. Progressionen har sålunda väsentligt minskats och detta häntyder på nedgång i handelsomsättningen.

Härav framgår, att den stilleståndsperiod i prisnivån, som var rådande t. o. m. år 1911, under år 1912 efterföljdes av en utomordentligt kraftig prisstegring, vilken dock sedermera synes hava så gott som upphört. En mera överskådlig bild av denna prisrörelse — och på samma gång en föreställning om, vilken utgiftsökning den innebär för ett arbetarhushåll — erhåller man, om varuprisen (årsmedeltalen) multipliceras med de kvantitetstal, som framgått av den enda budgetsundersökning, som hittills företagits i vårt land — nämligen i Stockholm åren 1907—1908 — och vilka avse ett genomsnittshushåll på c:a 4 personer (man, hustru och två barn) med en årlig utgiftsstat av omkring 2 000 kr. De sålunda erhållna årskostnaderna för de viktigaste slagen av livsmedel utgjorde för orterna sammanslagna:

	År 1910.	År 1911.	År 1912.	År 1913.
Årsutgifter för livsmedel, kr.	698	691	725	733

Den allmänna prisökningen från år 1911 till år 1912 utgjorde sålunda ej mindre än 4.9 %, medan den för tiden 1912—1913 endast uppgick till 1.1 %.

Mot denna allmänna bakgrund bör man se resultaten av de levnadskostnadsundersökningar, vilka av Socialstyrelsen, som ovan nämnts, särskilt anordnats med avseende på Trollhättan och Älvkarleby för att utreda, huruvida varuprisen å dessa orter stegrats hastigare eller långsammare än i riket i allmänhet.

Det är en känd sak, att när stora arbetarskaror sammanföras till glest bebyggda trakter, på grund av stor efterfrågan och begränsad tillgång, ofta en plötslig och stark prisstegring uppstår på matvaror och bostäder. Så lär, enligt vad tillgängliga handlingar upplysa, förhållandet i viss mån varit vid de rätt avsides belägna Untraverken, och så skulle otvivelaktigt sakerna artat sig i ödemarkssamhället Porjus, om ej arbetsledningen, på sätt ovan berörts, förebyggt detta genom lämpliga mått och steg.

Vad Vattenfallsstyrelsens arbeten vid Trollhättan och Älvkarleby beträffar, överensstämma samtliga erhållna upplysningar däruti, att någon starkare prisstegring å dessa arbetsplatser knappast ägt rum. Detta förklaras naturligt därigenom, att arbetsplatserna i båda fallen äro belägna i så tätt befolkade bygder, att även invasionen av en betydande arbetsstyrka icke är tillräcklig anledning till någon väsentlig rubbning av rådande priset förhållanden.

De medeltal för livsmedelsprisen vid skilda tidpunkter å nämnda båda orter, vilka beräknats på grundval av uppgifter från vederbörande kommunalnämndsordförande samt ett större antal handlande i trakten, hava i tab. 10 sammanställts med motsvarande, av Socialstyrelsens ombud lämnade uppgifter från vissa andra orter, däribland Gällivare, där detaljhandelsprisen, som ovan nämnts, lära motsvara dem, som råda i Porjus.

En översiktlig bild av prisutvecklingen å dessa orter erhålles, därest för desamma, på sätt ovan angivits, årsvärdet beräknas av en normal familjs livsmedelskonsumtion vid skilda tidpunkter. Detta framgår av följande uppställning:

Ort.	Årsutgifter för livsmedel enligt prisen i			Ökning (+) resp. minskning (—) av utgifterna under tiden		
	mars 1912.	mars 1913.	mars 1914.	mars 1912 —mars 1913.	mars 1913 —mars 1914.	mars 1912 —mars 1914.
	Kr.	Kr.	Kr.	%.	%.	%.
Trollhättan	667	682	678	+ 2·2	— 0·6	+ 1·6
Vänersborg	676	705	699	+ 4·3	— 0·9	+ 3·4
Borås	703	708	694	+ 0·7	— 2·0	— 1·3
Göteborg	704	755	714	+ 7·2	— 5·4	+ 1·4
Älvkarleby	685	692	693	+ 1·0	+ 0·1	+ 1·2
Gävle	724	746	739	+ 3·0	— 0·9	+ 2·1
Uppsala	721	728	733	+ 1·0	+ 0·7	+ 1·7
Stockholm	788	800	789	+ 1·5	— 1·4	+ 0·1
Gällivare	770	790	768	+ 2·6	— 2·8	— 0·3
Riket (44 orter)	707	726	720	+ 2·7	— 0·8	+ 1·8

Sammanställningen utvisar, att livsmedelsprisens förändringar i Trollhättan och Älvkarleby under perioden tämligen noga överensstämmer med dem, som gjort sig gällande inom samtliga av ifrågakvarande statistik berörda samhällen, betraktade som ett helt. Likaså utvisa förestående procenttal, att den ännu under år 1912 fortfarande prisstegringen under loppet av år 1913 avstannat och å många orter efterträts av en, i regel visserligen föga markerad, prissänkning.

Vid bedömning av förestående siffror bör dock hänsyn tagas till, att flertalet av de vid Vattenfallsstyrelsens arbeten anställda arbetarna icke hava egna hushåll på platsen utan intaga sina måltider utomhus. I Porjus sker detta till övervägande del i av arbetsledningen kontrollerade marketenterier, där arbetarnas dagskostnad för spisningen (tre måltider) uppgått till kr. 1·50 (10·50 kr. per vecka). Vid Älvkarleby spela även marketenterierna en ganska stor roll, men synes här flertalet arbetare intaga sina måltider ute i bygden, varvid medelpriset per vecka åren 1912—1914 enligt kommunalordförändens uppgifter varit 10·50 kr. Vid Trollhätte kanals ombyggnad hava marketenterier för tillhandahållande av matvaror varit av behovet påkallade endast å vissa mera avlägsna arbetsplatser, enär tillgång till måltidsinackordering vanligen funnits i kringliggande samhällen, varvid priset för frukost, middag och kväll uppgives i regel hava utgjort omkring 9 kr. per vecka såväl år 1912 som år 1914.

3. Bostadspris.

Den näst utgifterna för födo- och njutningsämnen viktigaste posten i ett arbetarhushåll utgöres av kostnaden för bostad.

Bostadsbehovet för väg- och vattenbyggnadsarbetarna kan tillfredsställas på tre olika sätt, nämligen genom inkvartering i genom arbetsledningens försorg uppförda baracker, genom inneboende i kringliggande bygd eller genom anskaffning av självständiga (förhyrda eller egna) lägenheter.

Det förstnämnda systemet förhärskar i Porjus, där samtliga arbetare äro förlagda i baracker med undantag av ett mindre antal familjefäder, som uppfört egna kojor på arrenderad mark.

För sängplats (inkl. städning och tvätt) hava arbetarna t. o. m. år 1911 haft att betala 15 öre per man och dygn (4·50 per månad), men skedde fr. o. m. 1912 års ingång en ökning med 5 öre per dygn, sålunda till c:a 6 kr. per månad.

Vid Älvkarleby lär barackhyran hava uppgått till 12 öre per man och natt (c:a 3·60 per månad), men härvid erhöles icke sängkläder och fri tvätt. Å denna arbetsplats torde dock flertalet av arbetarna förskaffat sig inkvartering i bygden, varvid för husrum uppgives betalas c:a 2 kr. per vecka (8 kr. per månad). Arbetare med familj förhyra däremot självständiga (omöblerade) lägenheter i de närmast kraftverksanläggningen belägna samhällena, inom vilka medelhyran enligt bostadsräkningen utgjorde 62 kr. för enkelkök, 78 kr. för enkelrum, 101 kr. för ett rum och kök och 205 kr. för 2 rum och kök i slutet av år 1912. Någon hyresförhöjning uppgives icke hava ägt rum under den tid, som förflutit sedan nämnda undersökning.

Enär Trollhätte kanalombbyggnad till väsentlig del övertagit sin arbetarstam från den under närmast föregående år å orten pågående kraftstationsanläggningen, är det icke ägnat att förvåna, att dessa sedan många år å en och samma plats verksamma arbetare ifråga om sina bostadsförhållanden mindre erinra om arbetspersonalen vid ett mera tillfälligt arbetsföretag än om å orten bofasta arbetare.

Sålunda förekommer kasernerung i baracker endast å vissa mera avlägsna arbetsplatser, huvudsakligen för nyanställda arbetare.

Av den övriga arbetsstyrkan hava de ogifta arbetarna antingen bostad hos släktingar eller innebo hos främmande familjer. I senare fallet pläga de enligt kommunalordförändens uppgift för husrum betala omkring kr. 2·50 per vecka (10 kr. per månad).

Kanalarbetarna med eget hushåll förfoga däremot i regel över självständiga lägenheter. Den i Trollhättan i slutet av år 1913 förrättade allmänna bostadsräkningen möjliggör en närmare inblick i dessa arbetares bostadsförhållanden och en jämförelse mellan bostadsstandarden för dem och övriga grupper av mindre bemedlade i samhället (d. v. s. i regel hushåll med mindre än 2 500 kr. årsinkomst).

Huru dessa 1 689 hushåll fördela sig på olika socialgrupper samt i vad mån familjerna bebo egna eller andras hus åskådliggöres i följande tablå:

Lägenhets- innehavarens yrke (samhälls- ställning):	Arbe- tare:	järn- och metall- arbetare.	kanal- arbetare.	egent- liga grov- arbetare.	övriga arbetare.	Lägre tjänste- män.	Själv- ständi- ga nä- rings- idkare:	hand- lande.	hant- ver- kare.	ö- riga.	Pensio- närer, under- stöds- tagare m. fl.
Antal hushåll	1 147	514	183	98	352	175	103	20	65	18	264
Därav boende i											
egna hus	22·0 %	27·0 %	12·0 %	13·3 %	22·5 %	9·7 %	19·4 %	20·0 %	18·5 %	22·2 %	26·5 %
fritt upp- lätna lä- genheter	3·7 %	1·4 %	3·8 %	12·2 %	4·5 %	25·1 %	4·9 %	—	4·6 %	11·1 %	3·0 %
hyrda lägenheter	74·3 %	71·6 %	84·2 %	74·5 %	73·0 %	65·2 %	75·7 %	80·0 %	76·9 %	66·7 %	70·5 %

Härav framgår, att arbetarna vid kanalombbyggnaden i mindre utsträckning än andra arbetargrupper varit i tillfälle att begagna sig av de, särskilt genom statens markupplåtelse, å orten synnerligt gynnsamma tillfällena att förvärva eget hem. Säkerligen gör man icke orätt att här se en återverkan av deras anställning vid ett om några år slutfört arbetsföretag.

Vilka pris de kanalarbetare, som förhyra bostäder, i allmänhet få betala för dessa, framgår av följande översikt över de årliga medelhyrorna för olika slag av bostadslägenheter.

Lägenhets- kategori:	en- kel- kök.	en- kel- rum.	2 o. fl. rum utan kök.	1 rum med del i kök.	2 rum med del i kök.	1 rum och kök.	2 rum och kök.	3 rum och kök.	4 rum och kök.	5 rum och kök.	6 rum och kök.	7 o. fl. rum och kök.	Samt- liga lägen- heter.
Medelhyra, kr.	58	76	207	66	140	137	244	371	503	674	843	1 243	197

För bedömning av bostadsfrågans läge för en viss befolkningsgrupp är det dock ej nog att hava kunskap om de absoluta hyresbeloppen, utan kräves därjämte uppgifter, vilka giva ett något så när riktigt mått på hyrornas förhållande till bostadsinnehavarnas inkomster.

För detta ändamål har i nedanstående tablå hyran sammanställts med vederbörande bostadsinnehavares och dennes familjemedlemmars taxerade årsinkomst, varvid med a) angives den hyresprocent, som erhålles, om hänsyn blott toges till lägenhetsinnehavarens inkomst, och med b) den, som framgår, om familjemedlemmarnas taxerade inkomster tilläggas.

Lägenhets- innehava- rens yrke (samhälls- ställning):	Arbe- tare:	järn- och metall- arbetare.	kanal- arbetare.	egent- liga grov- arbetare.	övriga arbetare.	Lägre tjänste- män.	Självs- ständi- ga nä- rings- idkare:	hand- lande.	hant- ver- kare.	öv- riga.	Pensio- näer, under- stöds- tagare m. fl.
Antal hushåll	557	284	90	37	146	86	40	10	24	6	22
Hyres- proc. i genom- snitt	(a) 12.3	10.9	11.5	16.5	15.0	16.3	25.2	26.7	25.4	21.0	22.1
	(b) 11.5	9.9	11.4	15.3	14.1	15.7	21.9	22.2	21.9	21.0	21.6

Av de fyra stora hushållskategorierna uppvisa arbetarna den lägsta relativa hyran. Att inom denna grupp järn- och metall- samt kanalarbetare förete icke obetydligt lägre hyresprocent än grov- och övriga arbetare, torde delvis bero på, att förstnämnda båda arbetarkategorier hava högre medelförtjänst än de senare (resp. 1 301 och 1 268 kr. per år mot resp. 943 och 1 200 kr.).

I viss mån ger dock den relativa hyrans höjd ett uttryck för bostadsstandardens inom dessa olika arbetargrupper, såsom närmare framgår av efterföljande tabell.

Medan av samtliga arbetarhushåll 22.5 % bebo lägenheter om 2 rum och kök och däröver, äro motsvarande procenttal för järn- och metallarbetarna 19.3 % och för arbetarna vid kanalombbyggnaden endast 16.9 %. Enär sistnämnda arbetargrupp till övervägande del utgöres av unga och därför ej så

Hushållsföreståndarens yrke (sambällsställning).	Antal av hushållen innehavda bostadslägenheter.	Av 100 lägenheter voro					Antal boende per 100 rum i					
		enkelkök, enkelrum m. fl.	delkökslägenheter.	1 rum och kök.	2 rum och kök.	3 och flera rum och kök.	samtliga lägenheter.	enkelkök, enkelrum m. fl.	delkökslägenheter.	1 rum och kök.	2 rum och kök.	3 och flera rum och kök.
Arbetare	852	4.6	4.1	68.7	19.6	3.0	190	229	211	204	164	140
därav järn- och metallarbetare	368	2.2	4.3	74.2	15.8	3.5	200	156	240	213	170	149
kanalarbetare	154	3.9	2.6	76.6	14.3	2.6	189	200	211	193	179	156
egentliga grovarbetare	73	12.3	4.1	61.7	17.8	4.1	193	333	164	196	177	138
övriga	257	6.2	4.7	58.0	28.8	2.3	177	222	184	198	153	112
Lägre tjänstemän	114	10.5	—	29.8	37.7	22.0	121	108	—	143	127	108
Självständiga näringsidkare	78	11.5	—	39.8	29.5	19.2	126	178	—	119	132	119
därav handlande	16	12.5	—	6.2	37.5	43.8	129	200	—	100	150	114
hantverkare	50	14.0	—	46.0	28.0	12.0	121	171	—	113	114	132
övriga	12	—	—	58.3	25.0	16.7	142	—	—	143	178	100
Pensionärer, understöds-tagare m. fl.	186	21.0	11.8	41.4	17.7	8.1	128	180	121	138	144	63
Samtliga	1230	8.1	4.6	59.1	21.6	6.6	169	181	179	191	153	110

medlemsstarka familjer, är likväl trångboddheten inom densamma icke så stor. Inom kanalarbetarhushållen komma nämligen 189 boende per 100 rum, medan motsvarande tal för järnarbetarna är 200 och för samtliga arbetare 190.

Slutligen må tillfogas några data, utvisande vilka bostadspris Trollhättearbetarna få betala i jämförelse med deras yrkeskamrater på vissa andra orter, för vilka hyresnivån exakt kan fastställas på grundval av allmänna bostadsräkningar. Ifrågakvarande uppgifter återgivas här nedan:

Lägenhetskategori: enkelkök, enkelrum, 1 rum o. kök, 2 rum o. kök, 3 rum o. kök.
Medelhyra per år, kr.

Trollhättan (1913)	58	76	137	244	371
Vänersborg (1912)	78	64	129	213	307
Göteborg (1910)	110	111	192	355	543
Älvkarleby (1912)	62	78	101	205	350
Stockholm (1910)	148	202	314	511	753

Lämnas differenserna i räkningsår å sido, skulle medelhyran för den vanligaste typen av arbetarbostäder, lägenheten om 1 rum och kök, i Trollhättan utgöra 106.2 % av motsvarande hyresbelopp i Vänersborg, 71.4 % i Göteborg, 135.6 % i Älvkarleby och 43.6 % i Stockholm. Ifrågakvarande relationstal torde böra uppmärksammas, enär bostadshyran, på grund av de hyresbildande faktorernas art och stora antal, utgör ett av de bästa kriterierna på en ords allmänna prisdyrhet eller prisbillighet.

Tab. 1. Antal arbetare och arbetstimmar år 1913

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
Arbetargrupper.	K. Vattenfallsstyrelsens arbeten vid						Stockholms stads arbeten vid Untra.		Järna—Norrköping (delen Ensta-berga—Åby).	
	Trollhättan.		Älvkarleby.		Porjus.		Högsta antal arbetare.	Antal utgjorda arbetstimmar.	Högsta antal arbetare.	Antal utgjorda arbetstimmar.
	Högsta antal arbetare.	Antal utgjorda arbetstimmar.	Högsta antal arbetare.	Antal utgjorda arbetstimmar.	Högsta antal arbetare.	Antal utgjorda arbetstimmar.				
Absoluta tal.										
1 Jordarbetare . . .	400	671 372	326	323 957	400	459 099	344	324 825	348	360 118
2 Skogsarbetare . . .	—	—	—	—	52	36 777	—	—	—	—
3 Bergarbetare . . .	548	898 888	90	178 241	319	369 033	74	54 761	237	332 622
4 Betongarbetare . . .	65	84 395	175	163 920	143	179 864	22	18 818	—	—
5 Cementarbetare . . .	1	66	16	21 787	11	8 562	—	—	—	—
6 Gråstensmurare . . .	69	94 354	50	63 745	59	70 174	28	15 141	104	134 699
7 Stenhuggare . . .	39	76 851	53	58 326	44	65 775	—	—	—	—
8 Gruslastare o. spårlyftare	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9 Rälsläggare	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10 Tegelmurare	9	7 158	—	—	12	4 063	—	—	—	—
11 Dykare	6	11 334	9	21 040	5	2 005	—	—	—	—
12 Elektriska montörer	8	16 507	4	4 393	9	22 008	15	13 725	—	—
13 Järnarbetare	94	176 917	40	82 993	139	156 213	43	85 551	3	5 693
14 Träarbetare	134	240 258	91	147 307	159	322 667	65	73 205	7	15 015
15 Hantlangare	77	111 891	38	20 347	47	55 539	21	20 969	14	16 251
16 Summa	1 450	2 389 991	892	1 086 056	1 399	1 751 779	602	606 995	713	864 398
Relativa tal.	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
17 Jordarbetare . . .	27·6	28·1	36·6	29·8	28·6	26·2	57·1	53·5	48·8	41·7
18 Skogsarbetare . . .	—	—	—	—	3·7	2·1	—	—	—	—
19 Bergarbetare . . .	37·8	37·6	10·1	16·4	22·8	21·1	12·3	9·0	33·2	38·5
20 Betongarbetare . . .	4·5	3·5	19·6	15·1	10·2	10·3	3·7	3·1	—	—
21 Cementarbetare . . .	0·1	0·0	1·8	2·0	0·8	0·5	—	—	—	—
22 Gråstensmurare . . .	4·8	3·9	5·6	5·9	4·2	4·0	4·7	2·5	14·6	15·6
23 Stenhuggare	2·7	3·2	5·9	5·4	3·1	3·7	—	—	—	—
24 Gruslastare o. spårlyftare	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
25 Rälsläggare	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
26 Tegelmurare	0·6	0·3	—	—	0·9	0·2	—	—	—	—
27 Dykare	0·4	0·5	1·0	1·9	0·4	0·1	—	—	—	—
28 Elektriska montörer	0·5	0·7	0·4	0·4	0·6	1·3	0·8	2·3	—	—
29 Järnarbetare	6·5	7·4	4·5	7·6	9·9	8·9	7·1	14·1	0·4	0·6
30 Träarbetare	9·2	10·1	10·2	13·6	11·4	18·4	10·8	12·1	1·0	1·7
31 Hantlangare	5·3	4·7	4·3	1·9	3·4	3·2	3·5	3·4	2·0	1·9
32 Summa	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0

1 Elektriska montörer och hjälparbetare.

för olika arbetargrupper vid vissa allmänna arbeten.

12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	
Statens järnvägsbyggnader														
Sveg— Brunflo.		Östersund— Ulriksfors.		Ulriksfors— Volgsjön.		Bastuträsk— Skellefteå— Kallholmen.		Älylsby— Piteå.		Lappträsk— Veittijärvi och Veittijärvi— Karungi— Matarengi.		Gällivare— Porjus.		
Hög- sta antal arbe- tare.	Antal ut- gjorda arbets- timmar.	Hög- sta antal arbe- tare.	Antal ut- gjorda arbets- timmar.	Hög- sta antal arbe- tare.	Antal ut- gjorda arbets- timmar.	Hög- sta antal arbe- tare.	Antal ut- gjorda arbets- timmar.	Hög- sta antal arbe- tare.	Antal ut- gjorda arbets- timmar.	Hög- sta antal arbe- tare.	Antal ut- gjorda arbets- timmar.	Hög- sta antal arbe- tare.	Antal ut- gjorda arbets- timmar.	
111	57 064	—	—	596	691 565	43	28 745	366	343 244	336	311 513	—	—	1
53	20 721	—	—	38	48 856	—	—	27	23 860	13	2 981	—	—	2
—	—	—	—	—	—	—	—	12	20 036	—	—	—	—	3
—	—	—	—	12	4 628	—	—	52	41 241	15	3 932	—	—	4
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5
31	8 514	—	—	174	204 216	—	—	—	—	53	97 333	—	—	6
—	—	—	—	—	—	—	—	64	82 218	—	—	—	—	7
—	—	—	—	63	79 730	—	—	38	55 900	53	77 166	—	—	8
—	—	—	—	20	19 060	—	—	15	7 723	24	24 216	—	—	9
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12
2	1 663	—	—	25	32 804	—	—	11	20 104	6	10 526	—	—	13
3	4 098	—	—	46	25 330	—	—	30	36 671	25	24 712	—	—	14
2	1 653	—	—	27	30 307	—	—	11	24 772	16	23 985	—	—	15
202	93 713	—	—	1 001	1 136 496	43	28 745	626	655 769	541	576 364	—	—	16
%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	
55·0	60·9	—	—	59·5	60·8	100·0	100·0	58·4	52·3	62·1	54·0	—	—	17
26·2	22·1	—	—	3·8	4·3	—	—	4·3	3·6	2·4	0·5	—	—	18
—	—	—	—	—	—	—	—	1·9	3·1	—	—	—	—	19
—	—	—	—	1·2	0·4	—	—	8·3	6·3	2·8	0·7	—	—	20
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	21
15·3	9·1	—	—	17·4	18·0	—	—	—	—	9·8	16·9	—	—	22
—	—	—	—	—	—	—	—	10·2	12·5	—	—	—	—	23
—	—	—	—	6·3	7·0	—	—	6·1	8·5	9·8	13·4	—	—	24
—	—	—	—	2·0	1·7	—	—	2·4	1·2	4·4	4·2	—	—	25
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	26
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	27
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	28
1·0	1·8	—	—	2·5	2·9	—	—	1·8	3·1	1·1	1·8	—	—	29
1·5	4·4	—	—	4·6	2·2	—	—	4·8	5·6	4·6	4·3	—	—	30
1·0	1·7	—	—	2·7	2·7	—	—	1·8	3·8	3·0	4·2	—	—	31
100·0	100·0	—	—	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	—	—	32

Tab. 2. Medeltal arbetstimmar vid allmänna arbeten för

1.		2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
Arbetargrupper.		K. Vattenfallsstyrelsens arbeten vid						Stockholms stads arbeten vid Untra.	
		Trollhättan.		Älvkarleby.		Porjus.			
		1912.	1913.	1912.	1913.	1912.	1913.	1912.	1913.
Antal arbetare.									
1	Jordarbetare	48	63	20	31	—	—	22	—
2	Skogsarbetare	—	—	—	—	—	—	—	—
3	Bergarbetare	100	101	20	16	—	—	—	—
4	Betongarbetare	—	14	—	6	—	—	—	—
5	Cementarbetare	—	—	—	—	—	—	—	—
6	Gråstensmurare	—	11	—	6	—	—	9	—
7	Stenhuggare	17	17	15	15	—	—	—	—
8	Gruslastare och spårlyftare	—	—	—	—	—	—	—	—
9	Rälsläggare	—	—	—	—	—	—	—	—
10	Tegelmurare	—	—	—	—	—	—	—	—
11	Dykare	2	1	—	—	—	—	—	—
12	Elektriska montörer	4	5	—	—	—	—	—	—
13	Järnarbetare	29	32	—	—	—	—	2	—
14	Träarbetare	35	50	11	18	—	—	7	—
15	Hantlangare	12	8	—	—	—	—	—	—
Arbetstimmar per år och arbetare.									
16	Jordarbetare	2 567	2 552	2 314	2 581	—	—	2 229	—
17	Skogsarbetare	—	—	—	—	—	—	—	—
18	Bergarbetare	2 438	2 419	2 346	2 422	—	—	—	—
19	Betongarbetare	—	2 489	—	2 412	—	—	—	—
20	Cementarbetare	—	—	—	—	—	—	—	—
21	Gråstensmurare	—	2 567	—	2 418	—	—	2 176	—
22	Stenhuggare	2 392	2 386	2 364	2 442	—	—	—	—
23	Gruslastare och spårlyftare	—	—	—	—	—	—	—	—
24	Rälsläggare	—	—	—	—	—	—	—	—
25	Tegelmurare	—	—	—	—	—	—	—	—
26	Dykare	2 653	2 653	—	—	—	—	—	—
27	Elektriska montörer	3 066	3 039	—	—	—	—	—	—
28	Järnarbetare	2 740	2 725	—	—	—	—	2 873	—
29	Träarbetare	2 687	2 645	2 497	2 548	—	—	2 504	—
30	Hantlangare	2 837	2 850	—	—	—	—	—	—

vissa arbetare, som hela året varit anställda i samma yrke.

10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	
Statens järnvägsbyggnader																
Järna— Norrköping (delen Ensta- berga—Åby).		Sveg— Brunflo.		Östersund— Ulriksfors.		Ulriksfors— Volgsjön.		Bastuträsk— Skellefteå— Kallholmen.		Älvsby— Piteå.		Lapträsk— Veittijärvi och Veitti- järvi—Ka- rungi—Mata- rengi.		Gällivare— Porjus.		
1912.	1913.	1912.	1913.	1912.	1913.	1912.	1913.	1912.	1913.	1912.	1913.	1912.	1913.	1912.	1913.	
74	156	—	7	6	—	27	31	—	—	—	7	10	10	—	—	1
—	—	—	—	2	—	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
—	87	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5
23	7	—	—	—	—	17	17	—	—	14	—	20	24	—	—	6
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12	15	—	—	—	7
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	—	—	—	8
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	17	7	—	—	9
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12
1	4	—	—	—	—	2	3	—	—	—	—	2	2	—	—	13
2	3	—	—	—	—	5	7	—	—	1	4	3	2	—	—	14
2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	6	5	4	3	—	—	15
2 253	2 205	—	1 954	2 148	—	2 053	1 954	—	—	—	1 974	2 228	2 307	—	—	16
—	—	—	—	2 701	—	2 134	—	—	—	—	—	—	—	—	—	17
—	2 159	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	18
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	19
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	20
2 407	2 123	—	—	—	—	2 095	1 876	—	—	1 795	—	1 968	1 884	—	—	21
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2 048	2 032	—	—	—	22
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2 923	—	—	—	23
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2 641	2 236	2 228	—	—	24
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	25
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	26
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	27
2 582	2 660	—	—	—	—	2 772	2 727	—	—	—	—	2 726	2 533	—	—	28
2 393	2 504	—	—	—	—	2 374	2 163	—	—	2 412	2 410	2 358	2 674	—	—	29
2 384	2 636	—	—	—	—	—	—	—	—	2 297	2 458	2 516	2 727	—	—	30

Tab. 3. Timlöner för olika arbetar-

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.
Arbetargrupper.	K. Vattenfallsstyrelsens arbeten vid									Stockholms stads arbeten vid Untra.			Järna—Norrköping (delen Ensta-berga—Åby).		
	Trollhättan.			Älvkarleby.			Porjus.								
	^{1/4} 1912.	^{1/4} 1913.	^{1/4} 1914.	^{1/4} 1912.	^{1/4} 1913.	^{1/4} 1914.	^{1/4} 1912.	^{1/4} 1913.	^{1/4} 1914.	^{1/4} 1912.	^{1/4} 1913.	^{1/4} 1914.	^{1/4} 1912.	^{1/4} 1913.	^{1/4} 1914.
	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.
1 Jordarbetare	33-35	38	38	33	36	38	42	46	46	33	36	38	38	38	38
2 Skogsarbetare	—	—	—	—	—	—	42	46	46	—	—	—	38	38	38
3 Bergarbetare	40	43	43	40	43	43	47	51	51	40	43	43	38	38	38
4 Betongarbetare	33-35	38	38	33	36	38	42	46	46	33	36	38	—	—	—
5 Cementarbetare	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6 Gråstensmurare	40	43	43	40	43	43	47	51	51	40	43	43	43	43	43
7 Stenhuggare	45	—	—	45	48	48	52	56	56	45	48	48	—	—	—
8 Gruslastare och spårlyftare	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9 Rälsläggare	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10 Tegelmurare	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11 Dykare	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12 Elektriska montörer	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
13 Järnarbetare	40-45	43-48	43-48	40-45	43-48	43-48	47-52	51-56	51-56	40-45	43-48	43-48	46	46	46
14 Träarbetare	40-45	43-48	43-48	40-45	43-48	43-48	47-52	51-56	51-56	40-45	43-48	43-48	46	46	46
15 Hantlangare	33-35	38	38	33	36	38	42	46	46	33	36	38	38	38	38

Tab. 4. Timförtjänster i genomsnitt per år för olika

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.
Arbetargrupper.	K. Vattenfallsstyrelsens arbeten vid									Stockholms stads arbeten vid Untra.			Järna—Norrköping (delen Ensta-berga—Åby).		
	Trollhättan.			Älvkarleby.			Porjus.								
	1912.	1913.	Ökning (+) resp. minskning (-).	1912.	1913.	Ökning (+) resp. minskning (-).	1912.	1913.	Ökning (+) resp. minskning (-).	1912.	1913.	Ökning (+) resp. minskning (-).	1912.	1913.	Ökning (+) resp. minskning (-).
	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.
1 Jordarbetare	41	47	+ 6	44	48	+ 4	56	60	+ 4	55	57	+ 2	59	58	- 1
2 Skogsarbetare	—	—	—	—	—	—	56	57	+ 1	—	—	—	68	—	—
3 Bergarbetare	55	59	+ 4	54	64	+ 10	71	75	+ 4	71	65	- 6	—	67	—
4 Betongarbetare	45	52	+ 7	50	56	+ 6	76	72	- 4	46	76	+ 30	—	—	—
5 Cementarbetare	—	58	—	74	63	- 11	93	80	- 13	—	—	—	—	—	—
6 Gråstensmurare	56	67	+ 11	60	76	+ 16	70	71	+ 1	65	73	+ 8	63	62	- 1
7 Stenhuggare	68	84	+ 16	59	64	+ 5	80	86	+ 6	65	73	+ 8	—	—	—
8 Gruslastare och spårlyftare	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9 Rälsläggare	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10 Tegelmurare	—	63	—	—	—	—	66	76	+ 10	48	—	—	—	—	—
11 Dykare	84	86	+ 2	76	91	+ 15	95	96	+ 1	—	—	—	—	—	—
12 Elektriska montörer	50	53	+ 3	45	50	+ 5	58	59	+ 1	76	50	- 26	—	—	—
13 Järnarbetare	50	51	+ 1	49	60	+ 11	61	64	+ 3	43	50	+ 7	68	65	- 3
14 Träarbetare	46	49	+ 3	49	63	+ 14	63	65	+ 2	48	59	+ 11	56	56	—
15 Hantlangare	32	34	+ 2	36	43	+ 7	47	48	+ 1	35	37	+ 2	34	43	+ 9

grupper vid vissa allmänna arbeten.

17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26.	27.	28.	29.	30.	31.	32.	33.	34.	35.	36.	37.
S t a t e n s j ä r n v ä g s b y g g n a d e r .																				
Sveg—Brunflo.			Östersund—Ulriksfors.			Ulriksfors—Volgsjön.			Bastuträsk—Skellefteå—Kallholmen.			Älvsby—Piteå.			Lapträsk—Veittijärvi och Veittijärvi—Karungi—Matarengi.			Gällivare—Porjus.		
1/4 1912.	1/4 1913.	1/4 1914.	1/4 1912.	1/4 1913.	1/4 1914.	1/4 1912.	1/4 1913.	1/4 1914.	1/4 1912.	1/4 1913.	1/4 1914.	1/4 1912.	1/4 1913.	1/4 1914.	1/4 1912.	1/4 1913.	1/4 1914.	1/4 1912.	1/4 1913.	1/4 1914.
öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.
—	44	44	44	—	—	44	44	44	42	42	42	42	42	42	42	44	44	44	47	—
—	44	44	44	—	—	44	44	44	—	—	—	—	42	42	—	44	44	44	—	—
—	—	—	44	—	—	44	44	44	42	—	—	—	42	42	—	44	44	44	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	49	49	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	47	—	—	49	49	49	—	—
—	—	—	52	—	—	52	52	52	50	—	—	—	50	50	50	52	—	—	—	—
—	—	—	49	—	—	49	49	49	47	—	—	—	47	47	49	49	49	52	—	—
—	—	—	52	—	—	52	52	52	50	—	—	—	50	50	50	52	52	52	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	52	52	52	—	—	52	52	52	50	—	—	—	50	50	50	52	52	52	52	—
—	52	52	49-52	—	—	52	52	52	47-50	—	—	—	47-50	47-50	47-50	49-52	49-52	49-52	52-57	—
—	44	44	44	—	—	—	—	—	42	—	—	—	42	42	42	44	44	44	—	—

arbetargrupper vid vissa allmänna arbeten.

17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26.	27.	28.	29.	30.	31.	32.	33.	34.	35.	36.	37.
S t a t e n s j ä r n v ä g s b y g g n a d e r .																				
Sveg—Brunflo.			Östersund—Ulriksfors.			Ulriksfors—Volgsjön.			Bastuträsk—Skellefteå—Kallholmen.			Älvsby—Piteå.			Lapträsk—Veittijärvi och Veittijärvi—Karungi—Matarengi.			Gällivare—Porjus.		
1912.	1913.	Ökning (+) resp. minskning (-).	1912.	1913.	Ökning (+) resp. minskning (-).	1912.	1913.	Ökning (+) resp. minskning (-).	1912.	1913.	Ökning (+) resp. minskning (-).	1912.	1913.	Ökning (+) resp. minskning (-).	1912.	1913.	Ökning (+) resp. minskning (-).	1912.	1913.	Ökning (+) resp. minskning (-).
öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.
—	59	—	58	—	—	64	68	+ 4	53	51	- 2	57	59	+ 2	55	55	—	72	—	—
—	49	—	52	—	—	49	65	+ 16	—	—	—	50	46	- 4	59	63	+ 4	—	—	—
—	—	—	—	—	—	85	—	—	—	—	—	—	54	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	61	—	—	57	64	+ 7	54	—	—	—	66	—	49	70	+ 21	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	50	—	54	—	—	56	62	+ 6	—	—	—	64	—	—	56	57	+ 1	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	64	—	—	—	47	59	+ 12	59	—	—	—	—
—	—	—	65	—	—	58	63	+ 5	58	—	—	—	70	—	64	65	+ 1	80	—	—
—	—	—	84	—	—	96	98	+ 2	86	—	—	—	66	67	+ 1	74	72	- 2	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	70	—	57	—	—	53	60	+ 7	58	—	—	60	54	- 6	61	61	—	60	—	—
—	71	—	52	—	—	58	54	- 4	57	—	—	51	60	+ 9	53	58	+ 5	61	—	—
—	57	—	51	—	—	47	44	- 3	43	—	—	51	55	+ 4	43	44	+ 1	—	—	—

Tab. 5. Årsförtjänster i genomsnitt vid allmänna arbeten

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
Arbetargrupper.	K. Vattenfallsstyrelsens arbeten vid						Stockholms stads arbeten vid Untra.	
	Trollhättan.		Älvkarleby.		Porjus.			
	1912.	1913.	1912.	1913.	1912.	1913.	1912.	1913.
Antal arbetare.								
1 Jordarbetare	48	63	20	31	38	24	22	—
2 Skogsarbetare	—	—	—	—	5	5	—	—
3 Bergarbetare	100	101	20	16	126	—	—	—
4 Betongarbetare	—	14	—	6	—	27	—	—
5 Cementarbetare	—	—	—	—	—	—	—	—
6 Gråstensmurare	—	11	—	6	10	14	9	—
7 Stenhuggare	17	17	15	15	15	4	—	—
8 Gruslastare och spårlyftare	—	—	—	—	—	—	—	—
9 Rälsläggare	—	—	—	—	—	—	—	—
10 Tegelmurare	—	—	—	—	—	—	—	—
11 Dykare	2	1	—	—	—	—	—	—
12 Elektriska montörer	4	5	—	—	5	6	—	—
13 Järnarbetare	29	32	—	—	40	49	2	—
14 Träarbetare	35	50	11	18	51	36	7	—
15 Hantlangare	12	8	—	—	7	5	—	—
Årsförtjänst per arbetare.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
16 Jordarbetare	1 119	1 238	1 083	1 459	1 593	1 744	1 351	—
17 Skogsarbetare	—	—	—	—	1 330	1 504	—	—
18 Bergarbetare	1 368	1 465	1 273	1 435	1 995	—	—	—
19 Betongarbetare	—	1 216	—	1 337	—	1 777	—	—
20 Cementarbetare	—	—	—	—	—	—	—	—
21 Gråstensmurare	—	1 683	—	1 735	1 693	1 890	1 673	—
22 Stenhuggare	1 536	1 805	1 428	1 666	1 976	1 811	—	—
23 Gruslastare och spårlyftare	—	—	—	—	—	—	—	—
24 Rälsläggare	—	—	—	—	—	—	—	—
25 Tegelmurare	—	—	—	—	—	—	—	—
26 Dykare	2 176	2 287	—	—	—	—	—	—
27 Elektriska montörer	1 623	1 568	—	—	1 749	1 824	—	—
28 Järnarbetare	1 389	1 437	—	—	1 770	1 771	1 329	—
29 Träarbetare	1 286	1 318	1 233	1 576	1 898	1 988	1 289	—
30 Hantlangare	1 010	1 015	—	—	1 509	1 415	—	—

för vissa arbetare, som hela året varit anställda i samma yrke.

10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	
Statens järnvägsbyggnader																
Järna— Norrköping (delen Ensta- berga—Åby).		Sveg— Brunflo.		Östersund— Ulriksfors.		Ulriksfors— Volgsjön.		Bastuträsk— Skellefteå— Kallholmen.		Älvsby— Piteå.		Lapträsk— Veittjärvi o. Veittjärvi— Karungi— Matarengi.		Gällivare— Porjus.		
1912.	1913.	1912.	1913.	1912.	1913.	1912.	1913.	1912.	1913.	1912.	1913.	1912.	1913.	1912.	1913.	
74	156	—	7	6	—	27	31	3	—	—	7	10	10	—	—	1
—	—	—	—	2	—	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
—	87	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5
23	7	—	—	—	—	17	17	—	—	14	—	20	24	—	—	6
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12	15	—	—	—	7
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	—	—	—	8
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	17	7	—	—	9
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12
1	4	—	—	—	—	2	3	—	—	—	4	5	4	—	—	13
2	3	—	—	—	—	5	7	—	—	1	4	3	2	—	—	14
2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	6	5	4	3	—	—	15
Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	
1 095	1 386	—	1 081	1 293	—	1 259	1 509	1 014	—	—	1 284	1 312	1 243	—	—	16
—	—	—	—	1 460	—	1 172	—	—	—	—	—	—	—	—	—	17
—	1 492	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	18
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	19
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	20
1 544	1 780	—	—	—	—	1 302	1 406	—	—	1 353	—	1 031	1 137	—	—	21
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1 236	1 250	—	—	—	22
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1 586	—	—	—	23
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1 577	1 371	1 576	—	—	24
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	25
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	26
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	27
1 787	1 668	—	—	—	—	1 447	1 492	—	—	—	2 009	1 767	1 710	—	—	28
1 283	1 563	—	—	—	—	1 479	1 361	—	—	—	1 407	1 682	1 233	1 454	—	29
940	1 002	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1 271	1 389	930	900	—	30

Tab. 6. Timförtjänster i genomsnitt per år för olika arbetar-

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.
Arbetargrupper.	Stockholms län.				Uppsala län.	Södermanlands län.		Kronobergs län.	Gottlands län.	Blekinge län.	Halands län.	Göteborgs och Bohus län.	Älvsborgs län.	Värmlands län.
	Arbetsst. 1. (Villastad.)	Arbetsst. 2. (Järnvägsbyggnad.)	Arbetsst. 3. (Järnvägsbyggnad.)	Arbetsst. 4. (Valsverksbyggnad.)	Masugnbyggnad.	Arbetsst. 1. (Järnvägsbyggnad.)	Arbetsst. 2. (Kraftstationsanläggning.)	Järnvägsbyggnad.	Utledning.	Kraftstationsanläggning.	Järnvägsbyggnad.	Järnvägsbyggnad.	Järnvägsbyggnad.	Järnvägsbyggnad.
År 1912.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.
1 Jordarbetare	53	44-51	—	—	31	48-52	—	39	36-45	—	—	38	—	40
2 Skogsarbetare	—	—	—	—	—	44	—	—	—	—	—	38	—	41
3 Bergarbetare	53	49-65	—	—	—	48	—	40	—	—	—	45	—	39
4 Betongarbetare	—	—	—	—	—	50-55	—	—	—	—	—	—	—	—
5 Cementarbetare	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6 Gråstensmurare	53	49-64	—	—	42	56	—	37	—	—	—	44	—	44
7 Stenhuggare	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8 Gruslastare o. spårlyft.	—	—	—	—	—	49-57	—	—	—	—	—	42	—	47
9 Råsläggare	—	59	—	—	—	61	—	—	—	—	—	43	—	57
10 Tegelmurare	—	—	—	35	42-60	—	—	—	—	35	—	—	—	—
11 Dykare	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12 Elektriska montörer .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
13 Järnarbetare	53	42	—	—	38	50	—	—	37-45	—	—	—	—	—
14 Träarbetare	—	41	—	—	—	59	—	—	—	—	—	—	—	—
15 Hantlangare	53	50	—	—	38	38-42	—	42	41	—	—	37	—	35
År 1913.														
16 Jordarbetare	53	46	50-51	—	—	50	40-50	41	39-47	—	—	39	43	39
17 Skogsarbetare	—	51	54	—	—	47	—	41	—	—	—	38	—	45
18 Bergarbetare	53	49	52-78	—	—	50	68	44	—	—	—	—	—	36
19 Betongarbetare	—	—	—	—	—	52	61	—	—	—	—	—	—	—
20 Cementarbetare	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
21 Gråstensmurare	53	50	46-53	—	—	64	61	42	—	—	—	45	45	45
22 Stenhuggare	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
23 Gruslastare o. spårlyft.	—	57	53	—	—	56-58	—	—	—	—	—	41	—	47
24 Råsläggare	—	—	53	—	—	56-57	—	52	—	—	—	37	—	55
25 Tegelmurare	—	—	—	—	—	—	57	—	—	—	—	—	—	—
26 Dykare	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
27 Elektriska montörer .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
28 Järnarbetare	53	—	44-46	—	—	45-50	37	—	37-41	—	—	—	—	—
29 Träarbetare	—	—	51	—	—	53	43	—	—	—	—	—	—	—
30 Hantlangare	53	50	43-45	—	—	41	—	42	38	—	—	39	—	38

grupper inom den enskilda väg- och vattenbyggnadsindustrin.

16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26.	27.	28.	29.	30.	31.	32.	Väster-norr-lands län.
Örebro län.			Västmanlands län.						Kopparbergs län.								
Arbets-st. 1. (Kraft-stations-an-läggning.)	Arbets-st. 2. (Kraft-stations-an-läggning.)	Arbets-st. 3. (Kraft-stations-an-läggning.)	Arbets-st. 1. (Fabriks-an-läggning.)	Arbets-st. 2. (Damm-byggnad.)	Arbets-st. 3. (Kan-nal-grävning.)	Arbets-st. 4. (Mas-nugns-byggnad.)	Arbets-st. 5. (Kraft-stations-an-läggning.)	Arbets-st. 6. (Järn-vägs-byggnad.)	Arbets-st. 1. (Kraft-stations-an-läggning.)	Arbets-st. 2. (Järn-vägs-byggnad.)	Arbets-st. 3. (Fa-briks-byggnad.)	Arbets-st. 4. (Järn-vägs-byggnad.)	Arbets-st. 5. (Kraft-stations-an-läggning.)	Arbets-st. 6. (Kraft-stations-an-läggning.)	Arbets-st. 7. (Kraft-stations-an-läggning.)		Fa-briks-an-läggning.
öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.
37	—	—	—	38	39	—	42	—	36	34	—	42	—	46	39	55	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	32	—	—	—	—	—	—	—	2
45	—	—	—	—	—	—	63	—	—	—	—	—	—	50	—	64	3
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	65	4
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5
42	—	—	—	50	—	—	63	—	—	—	—	42	—	54	44	65	6
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	50	8
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	61	9
60	—	—	—	—	50	—	—	—	39	—	38	—	—	—	—	51	10
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11
—	—	—	—	—	—	—	45	—	36	50	—	—	—	45	45-51	48-53	12
53	—	—	—	40	—	—	46	—	—	—	—	—	—	41	45	52	13
—	—	—	—	—	—	—	—	—	25	32	—	39	—	—	33	44-49	14
—	44	52	47	—	—	35-45	38	58	—	—	—	44-47	49-50	36	—	—	15
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	65	—	—	—	—	16
—	—	47	—	—	—	41	65	57	—	—	—	—	—	43	—	—	17
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	18
—	—	—	—	—	—	—	50	—	—	—	—	—	—	50	—	—	19
—	50	51	—	—	—	41	75	54	—	—	—	58	—	48	—	—	20
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	21
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	36	—	—	—	—	22
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	50	—	—	—	—	23
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	24
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	25
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	26
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	27
—	—	45	—	—	—	—	47	—	—	—	—	39	—	45	—	—	28
—	47	48	51	—	—	41	45	—	—	—	—	48-49	40	47	—	—	29
—	—	—	—	—	—	32-50	—	32-39	—	—	—	38	—	—	—	—	30

enskilda husbyggnadsindustrien.

14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.
Göteborg.			Uppsala.			Gävle.			Stockholm.		
¹ / ₄ 1912.	¹ / ₄ 1913.	¹ / ₄ 1914.	¹ / ₄ 1912.	¹ / ₄ 1913.	¹ / ₄ 1914.	¹ / ₄ 1912.	¹ / ₄ 1913.	¹ / ₄ 1914.	¹ / ₄ 1912.	¹ / ₄ 1913.	¹ / ₄ 1914.
öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.
40	40	42	—	—	—	—	—	—	48	48	50
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
49	49	51	—	—	—	—	—	—	57—68	57—68	59—70
41	41	43	—	—	—	—	—	—	49	49	51
46	46	48	—	—	—	—	—	—	50—61	50—61	52—63
43—49	43—49	45—51	—	—	—	—	—	—	48—57	48—57	50—59
50	55	55	—	—	—	—	—	—	70	70	72
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
55	55	57	—	—	—	—	—	—	65	65	67
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
38—48	38—48	40—50	38—48	38—48	40—50	38—48	38—48	40—50	47—58	47—58	50—60
{ ¹ 30—34	{ ¹ 30—34	{ ¹ 33—37	{ ¹ 30—34	{ ¹ 30—34	{ ¹ 33—37	{ ¹ 30—34	{ ¹ 30—34	{ ¹ 33—37	{ ¹ 36—39	{ ¹ 36—39	{ ¹ 39—42
{ ² 32—40	{ ² 35—43	{ ² 37—45	{ ² 30—34	{ ² 30—34	{ ² 33—37	{ ² 30—34	{ ² 30—34	{ ² 33—37	{ ² 42—52	{ ² 44—54	{ ² 45—56
47—49	47—49	49—51	—	—	—	—	—	—	55—60	55—60	57—62
{ ¹ 26	{ ¹ 26	{ ¹ 29	{ ¹ 26	{ ¹ 26	{ ¹ 29	{ ¹ 26	{ ¹ 26	{ ¹ 29	{ ¹ 32	{ ¹ 32	{ ¹ 35
{ ² 25	{ ² 27	{ ² 29	{ ² 26	{ ² 26	{ ² 29	{ ² 26	{ ² 26	{ ² 29	{ ² 34	{ ² 34	{ ² 36

gatu- och byggnadsarbeten.

14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.
Göteborg.			Uppsala.			Gävle.			Stockholm.		
¹ / ₄ 1912.	¹ / ₄ 1913.	¹ / ₄ 1914.	¹ / ₄ 1912.	¹ / ₄ 1913.	¹ / ₄ 1914.	¹ / ₄ 1912.	¹ / ₄ 1913.	¹ / ₄ 1914.	¹ / ₄ 1912.	¹ / ₄ 1913.	¹ / ₄ 1914.
öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.
40	40	(40)	—	32—43	32—43	33	33	33	44	44	46
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
44	44	(44)	—	—	—	—	—	—	50—65	50—65	50—65
—	—	—	—	—	—	—	—	—	46	46	46
46	46	(46)	—	—	—	—	—	—	—	—	—
48	48	(48)	—	45	45	—	—	—	50	50	50
52	52	(52)	—	—	—	45	45	45	55	55	55
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	60	60	60
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
46	46	(46)	—	43—45	43—45	38	38	38	50	50	50
43—46	43—46	(43—46)	—	45—50	45—50	37—40	37—40	37—40	50—55	50—55	50—55
—	—	—	—	—	—	33	33	33	44	44	46

Obs.! Siffrorna för år 1909 angiva medelpris för 28 orter, för åren

1		2	3	4	5	6	7	8
V a r u s l a g .		Kvan- titet.	1909.	1910.	1911.	1912.	1913.	Jan. 1913.
			öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.
1	Mjöl: oskummad	lit.	14	14	14	14	14	14
2	handskummad	>	7	7	7	8	8	7
3	separerad	>	—	5	5	6	6	6
4	Smör: bords- (mejeri-)	kg.	220	222	228	237	235	238
5	mat- (lands-)	>	198	200	205	214	213	214
6	Ost: helfet, okryddad	>	—	150	151	156	164	162
7	halv fet, >	>	116	114	111	115	121	121
8	skummjölks-, >	>	—	49	48	51	58	55
9	Margarin: högsta kvalitet	>	159	169	152	157	—	—
10	lågsta >	>	116	125	116	122	—	—
11	växtmargarin	>	—	—	126	132	135	132
12	Ägg: svenska, färska	tjog.	151	{ 149	149	161	159	187
13	> konserverade	>	—	{ 134	128	139	137	147
14	Potatis: gammal	5 lit.	28	{ 27	29	32	28	30
15	färsk >	>	—	{ 76	48	49	46	—
16	Ärter, gula	kg.	28	29	29	30	31	31
17	Bruna bönor	>	41	46	47	53	48	50
18	Mjöl: vete-, svenskt, bästa sort	>	33	32	30	31	31	32
19	råg-, >	>	22	20	20	22	22	22
20	rågsikt, >	>	28	26	25	27	27	27
21	Gryn: havre- (ångpreparerade)	>	¹⁾ 33	34	32	36	36	37
22	ris-, bästa sort, svenska (»R. T.»)	>	²⁾ 60	39	39	40	41	42
23	Rågbröd: hårt (spis-), grovt	>	40	40	39	41	41	41
24	mjukt: limpa, söt	>	39	39	37	38	38	38
25	> sur	>	28	28	27	29	30	29
26	Vetebröd: skorpor, runda, ordinära	>	74	76	74	76	76	76
27	mjukt { bakat med vatten	>	53	{ 45	44	45	43	43
28	> mjölk >	>	—	{ 61	60	61	60	59
29	Nötkött, färskt: stek	>	104	98	96	111	122	117
30	soppkött	>	85	78	78	91	100	97
31	Kalkvött, stek: gödkalv	>	120	117	116	123	131	130
32	spädkalv	>	63	60	58	65	72	70
33	Färkött: färskt, stek	>	121	118	115	124	133	130
34	salt, svenskt	>	—	103	102	105	114	108
35	Renkött, färskt, stek	>	—	—	—	—	119	114
36	Fläsk: färskt (sidfläsk)	>	121	129	120	123	133	130
37	salt, svenskt >	>	127	138	129	129	140	137
38	> amerikanskt	>	128	149	139	136	—	—
39	Fisk, färsk: abborre	>	—	—	—	—	75	79
40	gädda	>	—	—	—	—	108	115
41	sill	>	28	31	31	32	34	30
42	strömming	>	37	36	36	36	38	37
43	torsk	>	—	—	—	—	55	55
44	rödspotta (»spätta»)	>	79	80	79	77	79	77
45	salt: sill, fetsill (»K. K. K.»)	>	³⁾ 37	39	39	41	45	45
46	strömming	>	23	23	25	25	30	27
47	kabeljo av långa med fenor o. stjärt	>	61	{ 54	51	52	56	56
48	> > > rundskuren	>	—	{ —	—	—	76	75
49	Kaffe (obrönt), prima Santos	>	⁴⁾ 115	125	155	176	170	180
50	Socker, bit	>	67	71	69	72	67	67
51	Svagdricka	lit.	—	6	6	6	6	6
52	Fotogen: Water White	>	⁵⁾ 18	17	15	17	20	19
53	Ved: björk-) osågad, hemkörd (pr »storfamn»: /	famn.	2520	2280	2280	2360	2560	2540
54	barr- { 2½ × 1½ × 0.89 m. = 3.56 kbm.)	>	2020	1810	1810	1880	2040	2000
55	Bränttorv	100 kg.	⁶⁾ 74	187	185	187	196	193
56	Kol: antracit- (»valnöt»)	hl.	376	373	373	397	401	404
57	eng. hushålls- (fyrrkol) } hemkörd {	>	—	—	—	—	234	236
58	Koks: gasverks- (okrossad) }	>	134	130	132	155	165	168
59	eng. kamin- >	>	—	159	156	177	189	188

¹⁾ Uppgifterna avse *ej* ångpreparerade gryn. — ²⁾ Uppgifterna avse »risgryn, bästa sort». —
³⁾ prima fotogen. — ⁴⁾ Uppgifterna avse hl.; vikten av 1 hl. torv är 40 à 50 kg. — ⁵⁾ Uppgifterna avse
äggspris gällde. — ⁶⁾ Uppgifterna avse för augusti 1913 en, för september 1913 två, för oktober 1913

1910—1912 för 39 orter och för 1913—1914 för 44 orter.

9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	
Febr. 1913.	Mars 1913.	April 1913.	Maj 1913.	Juni 1913.	Juli 1913.	Aug. 1913.	Sept. 1913.	Okt. 1913.	Nov. 1913.	Dec. 1913.	^{a)} Jan. 1914.	^{a)} Febr. 1914.	^{a)} Mars 1914.	
öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	
14	14	14	14	14	14	14	14	14	14	14	14	14	14	1
7	7	7	8	7	8	8	8	8	8	8	8	8	8	2
6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	3
236	238	234	230	229	230	231	237	241	241	241	239	234	233	4
210	211	212	210	208	207	212	216	219	219	220	215	210	210	5
162	163	164	163	165	165	165	165	165	164	165	164	163	162	6
120	120	121	121	122	122	122	123	120	121	123	121	120	120	7
56	56	59	60	59	58	57	59	59	58	61	60	60	63	8
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9
132	131	133	134	134	135	137	138	138	138	138	138	138	138	10
172	142	120	119	126	137	143	154	180	205	217	210	175	138	12
145	133	122	⁷⁾ 112	⁷⁾ 124	⁷⁾ 129	⁷⁾ 138	141	146	149	152	152	144	133	13
29	30	29	29	30	29	29	27	27	27	26	27	27	27	14
—	—	—	—	—	61	31	—	—	—	—	—	—	—	15
31	31	31	31	31	31	31	31	31	31	31	30	31	31	16
50	49	48	48	47	47	46	47	47	46	46	46	46	46	17
32	31	31	31	31	31	31	31	31	31	31	31	31	31	18
22	22	22	22	22	22	22	22	21	21	21	21	21	21	19
27	27	27	27	27	27	27	27	27	26	26	26	26	26	20
36	36	36	36	36	36	36	36	36	36	36	36	36	36	21
42	42	42	41	41	41	41	41	41	41	41	40	40	39	22
41	41	41	41	41	41	41	41	41	41	41	41	41	41	23
38	38	38	38	38	38	38	38	38	38	38	38	38	38	24
29	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	31	30	31	25
76	77	77	76	76	76	76	75	75	75	75	75	75	75	26
43	43	43	43	43	43	42	43	43	43	44	45	44	44	27
59	59	60	60	61	60	60	60	60	60	60	60	66	60	28
118	119	120	121	123	124	125	126	125	122	121	121	120	120	29
97	98	98	100	101	101	102	104	103	101	100	100	99	99	30
129	130	130	130	132	133	133	133	132	132	131	132	131	132	31
71	71	70	70	70	71	72	74	74	73	74	73	72	73	32
132	135	136	136	138	138	137	134	129	127	128	131	133	135	33
109	111	111	114	115	117	118	119	118	116	117	117	118	119	34
119	122	122	138	—	—	^{a)} 100	^{a)} 121	^{a)} 119	^{a)} 113	126	124	123	127	35
131	131	131	131	132	134	136	138	137	135	133	133	131	130	36
137	137	137	137	138	140	143	144	144	142	142	139	138	137	37
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	38
81	78	69	66	70	72	74	75	76	75	79	78	80	80	39
116	112	96	94	104	112	112	110	110	109	112	115	116	117	40
30	30	30	29	32	39	38	39	37	35	36	35	32	32	41
37	36	35	37	38	36	37	39	42	43	42	41	40	38	42
56	57	53	53	53	52	54	55	55	56	57	58	59	58	43
77	79	75	75	78	79	80	80	80	80	82	82	81	80	44
45	45	45	44	45	44	45	45	45	45	45	45	46	46	45
28	29	31	30	30	30	30	31	32	31	32	33	32	33	46
55	57	57	56	55	54	54	54	55	56	57	57	56	56	47
75	77	77	76	76	76	76	76	76	76	76	76	75	77	48
180	179	176	173	171	168	164	161	162	162	161	161	160	159	49
67	67	67	67	67	67	67	67	67	67	67	64	64	64	50
6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	51
19	19	20	20	20	21	21	21	21	21	21	20	20	20	52
2540	2540	2510	2560	2560	2550	2540	2560	2570	2590	2610	2590	2590	2590	53
2010	2020	2010	2020	2030	2050	2060	2050	2060	2060	2090	2060	2050	2080	54
193	196	196	194	194	197	197	197	196	196	197	203	209	209	55
404	404	403	402	401	401	400	400	399	396	396	394	395	395	56
238	239	235	235	233	235	235	233	233	230	228	228	228	227	57
168	169	169	170	169	166	162	160	158	157	158	156	154	157	58
191	191	191	191	191	191	191	188	188	186	186	182	184	182	59

³⁾ Uppgifterna avse »salt sill». — ⁴⁾ Uppgifterna avse »brasilianskt kaffe». — ⁵⁾ Uppgifterna avse för maj 1913 två, för juni 1913 fem, för juli 1913 fyra och för augusti 1913 två orter, å vilka höga två och för november 1913 fyra orter. — ^{a)} Preliminära siffror.

Tab. 10. Livsmedelspris (medelpris) å vissa orter

1	2	3	4	5	6		7		8		9		10		11	
					Trollhättan.			Vänersborg.			Borås.					
					1912.	1913.	1914.	1912.	1913.	1914.	1912.	1913.	1914.			
	Varuslag.	Kvantitet.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.
1	Mjöl: oskummad	lit.	13	13	13	14	14	14	14	14	14	14	14	14	14	14
2	handskummad	>	6	6	6	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
3	separerad	>	4	4	4	6	6	6	6	6	6	6	5	5	5	5
4	Smör: bords- (mejeri-)	kg.	245	230	230	234	240	230	236	221	229	229	229	229	229	229
5	mat- (lands-)	>	200	200	200	205	215	200	210	204	200	200	200	200	200	200
6	Ost: helfet	>	150	150	150	129	141	149	142	145	144	144	144	144	144	144
7	halvket	>	100	100	100	86	86	87	92	90	92	92	92	92	92	92
8	skummjölks-	>	30	30	30	45	45	45	46	48	45	45	45	45	45	45
9	Margarin, växt-	>	130	140	140	133	130	132	130	140	140	140	140	140	140	140
10	Ägg: färska	tjög.	118	120	125	142	127	128	146	126	129	129	129	129	129	129
11	konserverade	>	—	—	—	137	—	110	130	—	107	107	107	107	107	107
12	Potatis, gammal	5 lit.	25	30	25	29	31	25	25	26	21	21	21	21	21	21
13	Ärter, gula	kg.	30	27	27	29	30	31	30	34	30	30	30	30	30	30
14	Bruna bönor	>	50	50	48	51	57	45	60	50	45	45	45	45	45	45
15	Mjöl: vete-, bästa	>	28	28	28	29	31	31	28	29	28	28	28	28	28	28
16	råg-, >	>	18	18	18	20	22	21	21	21	20	20	20	20	20	20
17	rågsikt- >	>	24	25	25	24	26	25	26	28	26	26	26	26	26	26
18	Gryn: havre- (ångpreparerade)	>	33	33	33	33	35	34	35	38	35	35	35	35	35	35
19	ris-, bästa sort, svensk (>R. T.>)	>	35	35	35	37	38	37	42	45	40	40	40	40	40	40
20	Rågbröd: hårt (spis-), grovt	>	40	40	40	48	47	48	43	43	45	45	45	45	45	45
21	mjukt: limpa, söt	>	37	38	41	37	38	39	40	37	40	40	40	40	40	40
22	> sur	>	34	33	33	30	31	31	30	27	28	28	28	28	28	28
23	Vetebröd: skorpor, runda, ordinära	>	55	55	55	57	56	57	67	63	62	62	62	62	62	62
24	mjukt { bakat med vatten	>	34	34	33	35	35	36	50	47	46	46	46	46	46	46
25	> mjölk	>	49	49	48	49	48	49	55	57	56	56	56	56	56	56
26	Nötkött, färskt: stek	>	115	125	125	82	115	120	121	139	125	125	125	125	125	125
27	soppkött	>	90	100	100	56	94	84	95	110	97	97	97	97	97	97
28	Kalkkött, stek: gödkalv	>	115	140	140	118	130	124	118	125	120	120	120	120	120	120
29	spädkalv	>	50	60	60	52	63	54	65	63	67	67	67	67	67	67
30	Färkött: färskt, stek	>	120	130	130	116	135	154	121	126	130	130	130	130	130	130
31	salt, svenskt	>	—	—	—	—	—	—	105	105	120	120	120	120	120	120
32	Renkött, färskt, stek	>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
33	Fläsk: färskt (sidfläsk)	>	110	120	110	120	126	140	114	127	119	119	119	119	119	119
34	salt, svenskt >	>	130	135	130	119	140	147	116	130	128	128	128	128	128	128
35	Fisk, färsk: abborre	>	70	70	75	—	78	60	—	73	79	79	79	79	79	79
36	gädda	>	80	80	100	—	89	80	—	109	124	124	124	124	124	124
37	sill	>	28	28	30	43	35	35	26	26	17	17	17	17	17	17
38	strömming	>	40	40	40	40	30	50	50	46	44	44	44	44	44	44
39	torsk	>	40	40	45	—	50	50	—	53	46	46	46	46	46	46
40	rödspotta (>spätta>)	>	70	70	70	81	75	80	81	81	81	81	81	81	81	81
41	salt: sill, fetsill (>KKK>)	>	36	35	35	36	38	37	32	39	35	35	35	35	35	35
42	strömming	>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
43	Kabeljo av långa med fenor och stjärt	>	40	40	45	41	41	42	52	51	49	49	49	49	49	49
44	> > > rundskuren	>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
45	Kaffe (obrönt), prima Santos	>	170	170	165	169	180	152	171	174	150	150	150	150	150	150
46	Socket, bit-	>	70	65	63	72	66	63	73	67	64	64	64	64	64	64
47	Svagdricka	lit.	7	7	7	7	7	8	7	7	7	7	7	7	7	7
48	Fotogen, Water White	>	13	19	19	14	18	18	14	18	19	19	19	19	19	19
49	Ved: björk- osågad, hemkörd (pr >storfamn>: {	famn.	2800	2800	3000	2540	2670	2700	2400	2500	2880	2880	2880	2880	2880	2880
50	barr- 2'5 x 1'6 x 0'89 m. = 3'56 km.) }	>	2300	2300	2500	1800	1900	2000	1920	1920	2070	2070	2070	2070	2070	2070
51	Brännrotv	100 kg.	200	200	200	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
52	Kol, antracit- (>valnöt>)	hl.	300	300	350	365	364	365	438	400	369	369	369	369	369	369
53	eng. hushålls- (fyrkol) } hemkörd {	>	210	210	200	—	210	210	—	225	218	218	218	218	218	218
54	Koks, gasverks- (okrossad) }	>	165	165	145	150	155	155	165	167	147	147	147	147	147	147
55	eng. kamin- > }	>	175	175	170	162	173	175	1263	1198	1172	1172	1172	1172	1172	1172

1 Uppgifterna avse krossad koks.

i mars månad åren 1912, 1913 och 1914.

12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32
Göteborg.			Älvkarleby.			Gävle.			Uppsala.			Stockholm.			Gällivare.			Hela riket.		
1912.	1913.	1914.	1912.	1913.	1914.	1912.	1913.	1914.	1912.	1913.	1914.	1912.	1913.	1914.	1912.	1913.	1914.	1912.	1913.	1914.
öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.	öre.
16	16	15	14	14	14	16	16	16	15	15	15	16	16	16	17	17	17	14	14	14
7	7	8	7	7	7	9	9	9	7	7	7	7	7	8	10	10	10	8	7	8
7	7	7	7	7	7	7	7	7	6	6	6	7	7	7	—	—	—	6	6	6
245	240	230	225	225	220	250	258	235	248	239	231	255	251	237	238	238	233	241	238	233
207	214	210	200	200	200	198	216	205	208	207	212	232	224	215	212	214	209	210	211	210
147	163	152	160	150	155	151	168	159	158	174	174	165	174	180	150	157	157	154	163	162
100	100	100	100	100	100	130	140	136	118	129	120	139	146	145	110	122	116	113	120	120
—	—	—	60	60	60	—	—	—	63	68	60	92	98	123	75	—	—	50	56	63
122	126	135	135	135	138	135	136	140	134	132	138	137	134	141	140	137	139	131	131	138
150	137	130	130	135	130	187	177	164	165	128	132	182	150	143	182	167	157	155	142	138
—	—	—	—	—	—	—	125	—	135	110	130	—	119	150	—	—	—	144	133	133
30	33	25	30	24	27	33	25	31	42	29	32	41	33	30	35	35	35	33	30	27
30	30	30	26	26	28	30	30	30	25	26	25	25	27	26	34	35	34	29	31	31
52	45	44	40	45	45	50	48	42	50	49	48	58	49	48	49	50	50	53	49	46
30	30	30	30	30	30	31	30	30	30	31	31	31	32	32	34	34	34	31	31	31
22	21	20	20	20	20	21	22	20	21	20	20	23	24	23	22	24	22	22	22	21
26	26	25	26	25	25	26	27	26	27	26	27	29	29	28	28	29	28	27	27	26
33	35	35	35	34	35	37	35	35	34	35	35	36	35	37	36	40	37	36	36	36
36	38	37	40	40	40	39	40	39	40	41	39	44	43	39	39	42	39	40	42	39
34	37	37	35	35	34	33	37	34	35	36	37	41	38	38	45	45	44	40	41	41
33	36	35	32	35	40	36	38	40	45	42	49	45	44	47	46	47	48	38	38	39
21	24	23	—	—	—	34	34	38	33	33	36	40	40	43	—	—	35	28	30	31
46	72	68	80	80	80	75	72	72	91	83	82	84	84	88	100	90	97	76	77	75
34	37	36	—	—	—	37	37	36	42	48	51	50	54	46	43	43	43	44	43	44
39	42	41	60	65	66	55	52	51	67	63	62	82	82	63	—	—	71	61	59	60
100	125	120	120	126	123	93	112	119	95	104	113	106	128	131	92	111	108	96	119	120
85	110	100	100	110	100	80	96	100	79	97	98	90	102	109	79	93	92	78	98	99
118	135	135	130	130	130	140	145	146	113	127	124	134	143	149	138	141	149	117	130	132
65	85	80	50	70	60	65	75	69	46	63	68	71	99	102	68	74	67	60	71	73
114	155	141	100	130	120	126	130	136	120	138	126	144	169	171	109	127	120	117	135	135
—	—	—	90	90	90	87	105	108	100	123	124	115	110	119	107	114	118	102	111	119
—	130	130	—	—	—	—	125	125	—	—	—	—	132	127	—	99	99	—	122	127
115	140	125	120	130	119	113	136	131	115	137	136	135	151	149	127	131	131	113	131	130
115	140	125	130	136	135	121	138	138	115	138	136	140	159	152	134	148	146	121	137	137
—	125	125	60	60	60	—	117	90	—	68	85	—	82	110	—	—	—	—	78	80
—	138	150	85	85	85	—	125	130	—	106	110	—	138	142	—	105	90	—	112	117
22	19	18	30	30	30	28	29	29	25	30	28	29	32	36	25	25	25	27	30	32
40	71	52	32	32	32	31	31	37	25	27	28	40	48	60	43	48	40	34	36	38
—	73	58	—	—	—	—	54	58	—	60	65	—	74	80	—	46	42	—	57	58
90	120	100	—	—	—	84	100	86	78	78	75	80	90	87	64	80	70	76	79	80
46	—	31	40	40	40	39	43	44	42	52	47	49	56	51	39	46	42	40	45	46
—	—	—	25	25	33	20	—	—	33	26	—	33	27	30	50	27	27	25	29	33
42	58	50	55	55	56	52	57	56	54	63	59	58	63	58	52	57	56	52	57	56
—	—	—	80	80	80	69	72	73	—	80	77	—	—	70	80	78	94	—	77	77
165	173	151	175	175	168	174	173	162	175	176	158	185	184	174	183	197	167	172	179	159
72	66	64	75	65	65	72	65	62	73	66	64	72	66	64	75	70	67	73	67	64
8	8	8	7	7	7	6	6	6	6	6	6	8	8	7	6	7	7	6	6	6
14	17	18	14	18	20	13	18	19	13	18	19	12	18	19	15	20	20	14	19	20
3210	3580	3780	1500	1500	1500	2190	2670	2830	2400	3000	2700	3200	3500	3280	1970	2240	2120	2340	2540	2590
2760	3130	3300	1200	1200	1120	1680	2130	2250	1600	2050	2050	2200	2600	2640	1640	1680	1750	1870	2020	2080
206	—	262	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	245	—	—	—	195	196	209
450	400	400	350	395	395	375	400	375	390	418	418	450	450	425	414	469	450	403	404	395
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
150	140	130	—	—	—	160	160	145	140	185	140	162	167	141	156	196	179	152	169	157
200	185	170	—	—	—	165	170	150	—	—	160	195	185	169	—	—	—	179	191	182

Stockholm. P. A. Norstedt & Söner 1914.

